

Sasha Bandi: *Untitled*

Lapszámunk 1., 3., 4., 6., 8., 9., 11., 12., 15–17. oldalait a kolozsvári MATCA artspace galériában *Show-Off 3* címmel megrendezett csoportos tárlat anyagával illusztráltuk.

MÁRTON EVELIN

Szüreti melankólia

1.

A csósz és a szőlőkirály pusmog a hűvös estében. Nyakukon a szüreti bál, de még se bor, se metodológia.

A kocsmá előtt ülnek, fapadon. Cigarettaznak és pálinkát isznak sörrel. Húsról és hájról, testről és lélekről, eltávozottakról beszélgetnek, a termést méricskélik, és szidják alacsony vagy túl magas árát mindennemű dolgoknak. Mielőtt elindulnak a távoli piacra beszerezni a bort és borhoz valókat, jó lenne tájékozódni arról, hogy mennyibe jár a szőlő, lehet-e alkudni, ha olyan drága ezen az őszön, ahogy emlegetik.

Idén is ők a szekérelőn ülő csósz és szőlőkirály, de ez ma teher, mert a bál, koronás időkben, komplikált mulatság. Hogy is szervezzék, ajjaj, hiszen a bál lényege éppen az összesodrás, feloldódás és keveredés, új öröm, régi bánatok, soha el nem múló, folyton ébredő szerelmek és haragok.

A legjobb volna cserélni, az nem fáj annyira – mondta a szőlőkirály.

Érthető, hogy miért én vagyok a csósz és te csak király! Hogyne fájna, ha mázsáslag kell aduk a barabulét a legolcsóbb savanyú szőlőért és némi zavaros borért! – bősziült fel a csósz.

A kocsmá előtt ülnek, pálinkát isznak sörrel, hallgatnak.

2.

No signal, no signal, ködben járunk, itt van az ősz, itt van, újra szép. A reggel harmatos, gyengülő napfény ébred, szürkeség ereszkedik a völgyre, és nemsokára zuzmarát hozó szelek. A város is őszbe öltözött, a szobrok bronza tompább fényű, a népek színes ruháikban nyarat játszva hemzsgnek, estefelé vacognak, mi is vacogunk, és meglepődünk, hogy milyen korán sötétedik, és szakad ránk az éjszaka. A melankólia kitart, belső remegést okoz, és megmagyarázhatatlan félelmeket a jövőt illetően.

3.

Kezünket összefogjuk. Gólya, gólya, gilye. 1–0. Hamarosan becsengetnek. A füst a falak közé reked, és hetekig esik az eső, miután az indián nyár felszívódik. Takarítunk. Felmosunk, letörölünk, teregetünk. Ha nem látunk a szomszédok, rágyújtunk. Ha látnak, akkor is. Függségeink nélkül fabatkát sem érne az életünk. Ez egy lefele ívelő gondolat, ilyenmiket búcsúzóul szoktunk írni, *őszi melankólia* idején. A királyi többes derűs orcákkal ül trónusán. Emlékeiben szőlőtőkék kanyarognak a magyarbikali határban, és krumplival megakart kosarak egy hegyvidéki faluban. Szilva gyűl hordóba, hangokat, nótákat hord a szél, emberek jönnek-mennek, illatok és szagok, komótosan baktató tehének, téli bundába öltözött juhok, a vadászat kapcsán kiokosodott süldő kák osonnak. A csósz és a szőlőkirály előnyös üzletet kötött, nyerni nem nyertek, de nem is veszítettek, jöhet a bál, a hús, a háj, a dal, a bor és a zuzmarás reggelek.

„Ez is egy érzésköteg, amiről vagy tudunk mondani valamit, vagy nem”

INTERJÚ
TERÉK ANNÁVAL

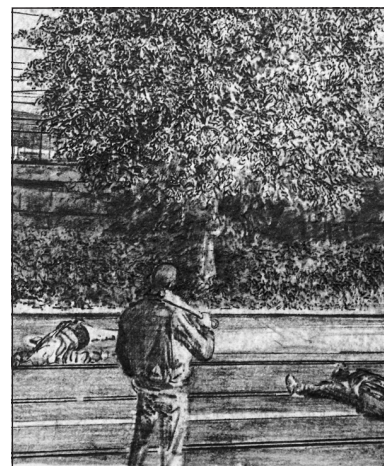
/2

Vida Gábor

BUKARESTI LEVÉL

/7

Zsidó Ferenc

TRÉNING

/16

„Ez is egy érezsköteg, amiről vagy tudunk mondani valamit, vagy nem”

Interjú Terék Anna költővel, drámaíróval

– *Három évvel a Halott nők után, amely jelentős kritikai visszhangnak és közönségsikernek örvendett, idén jelent meg Háttal a napnak című versesköteted a Kalligram Kiadó és a Forum Kiadó közös gondozásában, Orcsik Roland szerkesztésében. Ellentétben a Halott nők szerepverseivel, az új kötetben egy sokkal sebezhetőbb, de nagy erővel bíró valamássorozatot olvasunk. Miből merítettél erőt ehhez a projekthez? Kiket olvastál, akik katalizátorként működtek a kötet hangulatvilágának kialakításában, felépítésében? Esetleg milyen zenét hallgatnál (már ha a zenének fontos szerepe van az írásgyakorlatodban)? És miben különbözött ez a folyamat az eddigi köteteidtől (már ha különbözött)?*

– Ahogy az ember öregszik, telik az ideje, mindig van olyan téma az életében, ami lefoglalja a figyelmét. Akár több központi témánk is lehet, ami újra és újra a figyelmünk fókuszába kerül. Apukám 2013-ban halt meg, így akkoriban ez a történet volt, ami meghatározta a gondolkodásom irányát. A halál, a gyász és a gyerekekkel való szembenézés pár évre elég erőteljesen meghatározta az időm nagy részét. Nem könnyű dolog eltemetni azt, akit szeretünk. Nem könnyű szembenézni azzal sem, milyen életünk volt.

Mivel az időm nagy részében ezen gondolkodtam, úgy döntöttem, hogy írni is fogok erről. Szerettem volna szavakba önteni mindazt, amit kimondtam és amit nem tudtam kinek kimondani. A gyász elég magányos folyamat. Ezért is gondoltam arra, hogy ezeknek a verseknek valakihez kellene szólniuk, valakinek kéne elmesélni mindazt, amin keresztülmentem. Nagyjából öt évig írtam a könyvet, így elég sok mindent olvastam öt év alatt. Valószínűleg mindegyik könyv, amit olvastam, hatással volt rám is, a versekre is. Ugyanez a helyzet a zenével. Írás közben egyébként elég semleges zenét szoktam hallgatni, ha hallgatok. Lényegesen igazából, hogy szól-e valamilyen zene vagy csend van, hiszen egy idő után úgyszem tudok figyelni a háttérzajokra. Inkább az a lényeg, hogy ne zavarjon, ne vonja el a figyelmemet semmilyen hang, zene vagy szöveg.

Az írás folyamata annyiban különbözött, hogy időközben dolgozni kezdtem, emiatt jóval kevesebb időm maradt írni, mint mikor egyetemista vagy munkanélküli voltam. Egy ideig saját szobám sem volt, ahová el tudtam volna vonulni írni, az első munkaévemben a nap végére nagyon erőm sem maradt. Így elkezdtem a buszon írni, fejből. Többet gondolkodtam a témán, a szövegen, mondatokon, mint

amennyit fizikailag leírtam. Útközben nagyon jó volt ezen a témán gondolkodni. A versek így elég koncentrált formában jöttek világra, sűrűek voltak, később próbáltam őket hígítani. Volt, amelyiket sokszor átírtam, volt, amelyiket nem. Időközben megszoktam a fáradságot, már nem zavar, ha valaki mozog, zörög mellett, akkor is tudok írni, ha a szomszéd gyereke teli torokból üvölt vagy a szülei veszekednek. A munkának hála elég rugalmas lettem, és az agyam is átállt arra, hogy többet gondolkodjak, mint írjak fizikailag papírra mondatokat. Lényegében ezzel időt lehet nyerni.

– *A traumaköltészet és személyes kitárlkozás mindig is vita tárgya volt mind az irodalmi műhelyekben, mind az irodalomkritikában, hiszen nehéz egy személyes tapasztalatot kollektív tétellel felruházni, univerzálissá tenni. Mi lehet a legnagyobb veszélye vagy kihívása az efféle irodalomnak?*

– Fogalmam sincs. Menet közben jöttem rá, hogy lényegében a téma hozta magával ezt is. Az alkoholizmust is, mint minden függő betegséget, általában csoportban gyógyítják, szükség van a társak támogató erejére, úgy sokkal könnyebb letenni bármilyen szert. Vagy feldolgozni bármilyen addikcióból eredő traumát. Van csoport az alkoholisták felnőtt gyerekei számára is. Ez egy olyan probléma, amihez társak kellenek, akik értik, az ember min megy vagy ment keresztül, mit élt át. Tapasztalataim szerint az ilyen emberek sokkal könnyebben is kapcsolódnak egymáshoz, ha találkoznak, ha kiderül, hogy ugyanattól szenvedtek. Nem hiszem, hogy nagyobb veszélye lenne ennek, mint másféle irodalomnak. Nem igazán értem az „efféle irodalom” megnevezést. Ez is egy téma, ez is egy érezsköteg, amiről vagy tud az ember mondani valamit, vagy nem, vagy betalál másoknak is, vagy nem. Nagyjából ennyi kihívása vagy veszélye lehet az „efféle irodalomnak”.

TERÉK ANNA

Költő, drámaíró. 1984-ben született a vajdasági Topolyán. Az általános iskolát szülővárosában, a középiskolát Szabadkán végezte. Ezt követően Budapestre költözött, ahol 2012-ben szerezte meg pszichológus, tanácsadó és iskolapszichológus szakirányú diplomáját az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pszichológiai és Pedagógiai Karán. 2015 óta iskolapszichológusként dolgozik Budapesten. Első kötete 2007-ben jelent meg, *Mosolyzakadás* címmel. 2011-ben publikálta *Duna utca* című, második kötetét, melyért ugyanabban az évben Sinkó Ervin-díjat kapott. Első színdarabját 2013-ban mutatták be *Jelentkezzenek a legjobbak! / Neka se jave najbolji!* címmel, a Szerb Nemzeti Színházban, Újvidéken. *Vajdasági lakodalom* című drámakötetét 2016-ban adta ki, a *Halott nők* című verseskötete 2017-ben jelent meg. 2018-ban Sziveri János-díjban részesül. Legújabb, *Háttal a napnak* című verseskötete idén jelent meg.

– „Talán könnyebb lett volna, / könnyebb lenne a testem, / és Szabolcs dolga is velem, / ha te annak idején / megvédesz magadtól, apa” (A napfényre vissza, 89.). Az apahiánynak vagy épp jelenlétük romboló hatásának, és az apák felelősségre vonásának elég szerteágazó irodalma van. A kérdések mögött mégis érezni egyfajta megértő vagy megérteni vágyó közéletét a költészetben, pont A sár fölött című nagyversben („És talán ő is lehetett volna erősebb. / Ha nem lett volna annyira magára / hagyva”, 100.). Milyen lehet egy ilyen témához és irodalmi hagyományhoz kapcsolódni? Miben akartál másképp, újszerűen viszonyulni hozzá? Miért mindig az apákat kell „kitépnünk” magunkból?

– Nincs bölcsészdiplomám, emiatt egy csomó irodalmi hagyományról sem tudok. De elég sokat tanultam helyette Freudról, az elméleteiről. Amiket legalább annyira nem tartok szem előtt, mikor írok. Amikor ír az ember, szerintem sosem úgy ül neki, hogy „Na, ma kapcsolódni fogok az apákról szóló irodalmi hagyományokhoz”, hanem van egy témája, ami aztán vagy bele fog illeni valami hagyományba, vagy nem. Ez nem is a szerző dolga, szerintem nem is az olvasó dolga. Ezek már inkább kutatási területek, amikhez nem értek. Sokkal többet tudok a kognitív diszonzancia redukció hatásairól, mint az apahagyományok megírásáról.

Ezáltal nem is akartam újszerűen viszonyulni semmihez. Azt hiszem, nem kapcsolódom eléggé az irodalmi élethez, nem vagyok naprakész kánonokban, hagyományokban és irányvonalakban. Nem vagyok biztos abban, hogy ez nem baj, mindenestre én élvezem, hogy mindig van mire rácsodálkozni. Szerintem anyánkat ugyanúgy ki kell tépni egy adott pillanatban. Az egészséges személyiségfejlődés része, hogy eltávolodunk, újra közeledünk, kitepünk, aztán rádöbbenünk, hogy a genetika minden tépésünket felülmúlja: vannak kitepethetetlen dolgok. De ez nem baj.

Számomra nagyon érdekes, hogy mióta apám meghalt, egyre több olyan gesztust, arcvonást, fintort, hanghordozást fedezek fel magamban, ami rá volt jellemző. Úgy morgok, ahogy ő is morgott. Néha nézem magam a tükörben, és látom a szüleim arcát összekeveredni az én arcomban. Pedig én egy másik ember vagyok. Azt hiszem, ez az egyik legszebb dolog tud lenni a világon: amint két ember arca a gyerekük arcában összeér, de az az arc mégiscsak egy harmadik, különálló emberé. Szóval, ha ki is akartam volna tépni magamból apámat, nem tudtam volna. Nem is lett volna jó. Az ember azzal lesz teljes, hogy elfogadja magában azt is, amit nem szeretett volna örökölni, eltanulni, hagyni kialakulni. És ha elfogadja, hogy bizony nem azonos sem az apjával, sem az anyjával, csak önmagával.

– Ha már A sár fölött című nagyversednél tartunk: egy interjúban az új kötetedről Orcsik Rolanddal a hosszú- és rövidversek közti különbségről, műfajkü-

Alexandru Mihai Budeș: Study for Local Aesthetics in Architecture

lönbségekről beszéltek. Volt már olyan, hogy valami nem működött versben, és inkább drámában írtad meg, vagy fordítva?

– Még nem.

– Ezt a kötetedet is, akárcsak a korábbiakat, Antal László tervezte és illusztrálta. Hogyan kezdődött és hogyan alakult idővel ez az együttműködés?

– Lászlót 21 éve ismerem, azóta vagyunk jó barátok, azóta beszélgetünk, segítjük egymás munkafolyamatait. Azt hiszem, ezen a világon ő ért meg a legjobban, legkönnyebben, nem csak mint barát, de mint munkatárs is. Számomra a munkái által lesz teljes az a szöveg, amit írok. Fizikailag messze élünk egymástól, de folyamatos kommunikációt folytatunk, így olyan, mintha mindig együtt lennénk. Legyen szó a magánéletünkről, munkáról, tervekről, folyamatokról, jó érzés megosztani vele minden gondolatomat. A közös gondolkodás nem csak inspirál a szövegek megírásában, de segít könnyebben átlátnom mindazt, ami körülvesz vagy bennem zajlik.

– Alattomos dolog ilyesmit kérdezni egy ennyire friss kötet megjelenése után, de: hogyan tovább? Min dolgozol épp, vagy

melyek azok az ötletek, amelyeket még mindenképp meg szeretnél írni?

– Már dolgozom a következő kötetemen, de nagyon lassan haladok vele, mert a karantén alatt nagyon nehezemre esett a koncentráció. Nagyon sok háborús emlék jött vissza, magam is meglepődtem, milyen mélyről szakadtak fel újra ezek a dolgok. Bár eleinte nagyon rosszul viseltem a bizonytalanságot és a szorongató hírek özönét, mióta újra kinyitottak az iskolák, így visszatérhettem én is a hétköznapi munkámhoz, egyre inkább kezd megnyugodni a lelkem, tudok már mibe kapaszkodni, mi felé haladni. Nehezebb ez az évkezdés, mint az eddigiek voltak, mivel folyamatos stresszt okoz, hogy nem tudjuk, mikor zárják be újra a tanintézményeket, mikor fog megbetegedni valaki az iskolából, félünk mind attól a betegségtől, amiről nem lehet előre tudni, hogy fog az adott szervezetre hatni. Viszont jó érzés a kollégákkal és a gyerekekkel tovább dolgozni, együtt lenni és legalább a látszatát élvezni a régi életünknek.

A szakdolgozatom is előttem áll, a fordításaimat is be kell fejezzem, le kell tisztazzam még, egyszóval munka van, már csak elegendő időt kell találni rá.

MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA

Növények Hamlet kertjéből**Moszat**

Az egykori Blauehahn-Gassén lakom most.
Ha esik, a mohával, galambok guanójával és
cseréptörmelékekkel teli ereszcatorna hamar túlcserél,
a szomszéd lakásnál ömlik lefelé a niagarai víz.
Albérletünk külső faláról vakolatdarabok zuhannak,
a mi ereszünk még rendeltetészerűen működik.
A szomszédunkban vendégmunkások laktak,
s hogy ne örüljenek meg a gang betonjára robajló
víz zajától, majd a napokig tartó csepegéstől,
az eresz alá nejlondarabot feszítettek ki, mely lassan
megnyúlt, az alján keletkezett zsebszerűségben
fél liternyi víz is összegyűlt. A természetellenes életbölcsőben
zöldmoszatok burjánzottak. Aztán az erős szél
kilocsantotta az egész kis univerzumot.

Az első perctől Ahab kapitány és a fehér bálna járt eszemben,
íme, csöppben a tenger. Szemben a tűzfal, a tűzfalon árnyék,
távolabb, oldalt edényes sásliliom.
Újra esett, feltelt a lágy műanyag kráter.
A moszattáj fölött buborékok. Gyakran vihar.
Végül egy nap megjelent a Pequod.
Ki állítja, hogy Ahab és a többiek máshol voltak?
Én láttam őket a merülő hajón.

Hortenzia

Kétéves hortenziám maréknyi földben áttelelt,
gyöngyzöld leveleivel ékesen gázolt a tavaszba.
Virágot még idén sem hozott volna,
viszont szép reményeket ébresztett a kertészben,
ki országhatáron is áthozta százánál több cserepes növényét.
Ez a pesti bérház nem kedvez nekik, bár van pár ellenálló.
A gyöngyike, a muskotályzsálya és az orvosi.
Ternye, levendula, sásliliom, illatos szegfű, kétféle lonc.
Macskamenta, oroszlanész és a ginkgo. Aranyvessző.
Kasvirág, margaréta, csodabogyó. Kőtörőfű. Egy tő eper.
Fenyőcske, borostyán, eper-, ananász-, banán- meg marokkói menta.
Leander, mexikói petúnia. A hortenziám. És a többiek.

Nagyszombat volt. Öntözni szinte már naponta kellett.
Lenka segített, kivitte a vizet, hogy rossz porcaim ne lázadozzanak.
És hogy velem jött, ez volt szerencsém.
Nekiláttam, az összezsúfolt növények közé be se néztem.
Feldúlt, hogy a kis hortenzia majd minden levelét lerágták.
Valami hernyó, gondoltam, bár zsebkertünk
ez évben egy sem dézsmálta még. Morgolódva öntöztem.
Az ott mi, kérdezte irtózással Lenka, mi lenne, mondom,
hát mi is lehetne, mi az, hogy mi, mégis, miről beszélsz te.
A sarokban furcsán elnyúló, hosszú, tar farkok.

A gang kovácsolt vas korlátja alatt kifelé fordult.
Ilyen farkat már láttam. Ugyancsak fényes nappal.
Egy udvar közepén. Egy másik országban.
Egyáltalán nem jellemző rájuk a nappali élet.
Most déli fényben itt. Ez inkább barna, süldő.
Ama régi hatalmas volt, öreg és szürkés-fekete.
Az is gubbasztott napvilágnál.

2020. április 11-dikén, ezen a költői Nagyszombaton,
alig két lépésre tőlem ünnepi gyászba dermedve
pisszenés nélkül ült a hortenziadézsmáló.

A covid19 miatt kihalt a máskor zajos környék,
se dübörgő zene a lebujokban, se non-stop dühöngő külföldiek.
A zsúfolt Király utcán kínlódva mindig azt kívántam,
bár csak pucolnának már el valahova ezek a tülekedők.
És most meglett, ám valahogy mégsem tudtam örülni.

Marius Bercea: Untitled (Guardians, Molecules)

Az emberek eltűntek, az állatok keresztül-kasul
szaladgálhattak a városban. A város alatt.

Seprűvel kell távozásra sarkalni, vélte a férjem,
repüljön le a hullámlemezrel fedett udvarra,
alattunk senki sem lakik. Ellenkeztem.
Rohantam a szembeszomszédhoz, kopogtam az ajtaján, semmi,
kopogtam az ablakán, semmi, kopogtam egy másik ajtón,
onnan végre segítőkész ember dugta ki a fejét.
Majzik úr éppen nyitott ablaknál hallgatta Bach orgonaműveit.
Nagyon régóta lakik ebben a házban. Hogy látott-e itt már ilyet?
Utoljára gyerekkorában, mondta, az 1950-es években.
Ad egy telefonszámot, hívjam az ügyeletet.
Az illetékes óriásit röhögött, kérem szépen,
hát most már jön a húsvét, persze a régi bérházak,
intézzék el, dehogy harap, igen, seprűzzék csak meg,
hogyne szólnék a közösképviselőnek, rendes ember.

Megfordulva várt. Kába volt a ciános levelektől.
Feketén csillogó gombszemét nehéz felejteni.

Gondoltam, megkérdezem közvetlen szomszédainkat,
az ukrán vendégmunkásokat, találkoztak-e már velem,
szólok, vigyázzanak, az ajtót tartsák csukva.
Egyikük épp indult. Mutogattam a sarok felé.
Se magyarul, se angolul nem értett,
nyakát nyújtogatta, belépett a növények közé,
mire az állat beiskolt egy fapalc alá.
A fiatalember szinte elmosolyodott,
és mire lakótársát felvilágosította,
már tényleg mindketten mosolyogtak.
Fényes fémrudat hoztak, talán egy porszívó csövét.
Párat visített. Bach zenéje bűgött.

Vér sem maradt utána. Csak ekskrementum.
Néhány nap múlva az ukránok elköltöztek. Üres a szomszéd lakás.
Ajtajánál ázsiai fazekas darázs bölcsőt épített a falra.
A bérházban csapdákat helyeztek ki. Elszaporodtak a pókok.
Most éppen egy galamb sétálgat a gangon.
Hortenziám is elpusztult azóta, mintha bűn terhelné.
Holott.

CSEKE PÉTER

Egy Abafáján született Dsida-költemény előtörténete

Mikrofilológiai feljegyzések

Jancsó Bélának a két világháború közötti lapgyűjteményekben lappangó írásai után kutatva nemrég egy ismeretlen Dsida-publikációra bukkantam. Nem szerepel sem a *Séta egy csodálatos szigeten* című – szépprózai és publicisztikai írásokat, valamint leveleket tartalmazó – kötetben, sem az átfogó bibliográfiában, amelyik egészen a hírfaj műfajáig veszi számba az „elegyes írásokat”.¹

Mínthogy a *Brassói Lapok*ban – 1929. január 27-én – megjelent *Írás messziről* alatt *Abafája és 1929* szerepel, korábbi kutatásaim² alapján nem volt kétséges számomra, hogy Dsida a házitanítói megbízatása idején rögzített közérzetét osztotta meg olvasóival. Hogy a *Pásztortűz* szerkesztőségétől – ahol 1927 decemberétől 1928 októberéig dolgozott – miért került báró Huszár László földbirtokos családjához? Kiderül ez a Kacsó Sándornak írt 1929. január 15-i leveléből, amit ugyancsak Abafájáról küldött a *Brassói Lapok* szerkesztőségébe – több más abafáji kézírata kíséretében:

„Kedves Szerkesztő Úr!

Leselkedő magány című könyvemről még májusban jelent meg recenzió a *Brassói Lapok*ban. Az a cikk végtelenül jövesett nekem, mert tele volt megértéssel és szeretettel. S azt a cikket a Szerkesztő Úr írta. Az ilyesmiért nem szokás köszönetet elfogadni, én azonban mégis megkockázatom, hogy megköszönjem: a Molter Károly cikkével egyetemben nagyot lendített rajtam, ha ugyan én – bármilyen lendülésre képes vagyok.

Egy éven át szerkesztettem a *Pásztortűz*et, az ott dülő bal- és jobboldali harcok azonban valósággal két malomkő közé szorítottak. Rettenetes sokat verekedtem, s mert sajnos, túlságosan szenzibilis vagyok, valósággal a hányásig undorodva, menekültem onnan. Egy évi szabadságot kértem és kaptam a laptól (azt hiszem, igen szívesen megadták azért az élvezetért, hogy ne lássanak, no meg erre az időre fizetést se kértem). Finta Zoltán kolléga vette át most a *Pásztortűz*et, de meg vagyok győződve, hogy Gyallay úrék benne is törököt fogtak.

Most itt élek Abafáján, báró Huszáréknál nevelősködöm. Pihenek, igyekszem minél kevesebbet hallani Kolozsvár felől, s üres óráimban jogi tanulmányaimat folytatom.

Itt véghetetlen szellemi restség közepete élek, de ha már nincs műveltség és művészet, legalább félműveltség és dilettantizmus sincs. De van egyéb...

Igen nehéz anyagi viszonyok között vagyok, s rám férne egy kis honorárium. Azért küldöm, a Szerkesztő Úrra bízva, néhány mellékelt írást a *Brassói Lapok* számára, avval a kéréssel, hogy a kituttalt honoráriumot lehetőleg azonnal szíveskedjenek hozzám juttatni ide, falusi címemre.

Alkalmatlankodásomért, Szerkesztő Úr, szíves bocsánatát kérve,

vagyok tisztelettel és szeretettel híve:

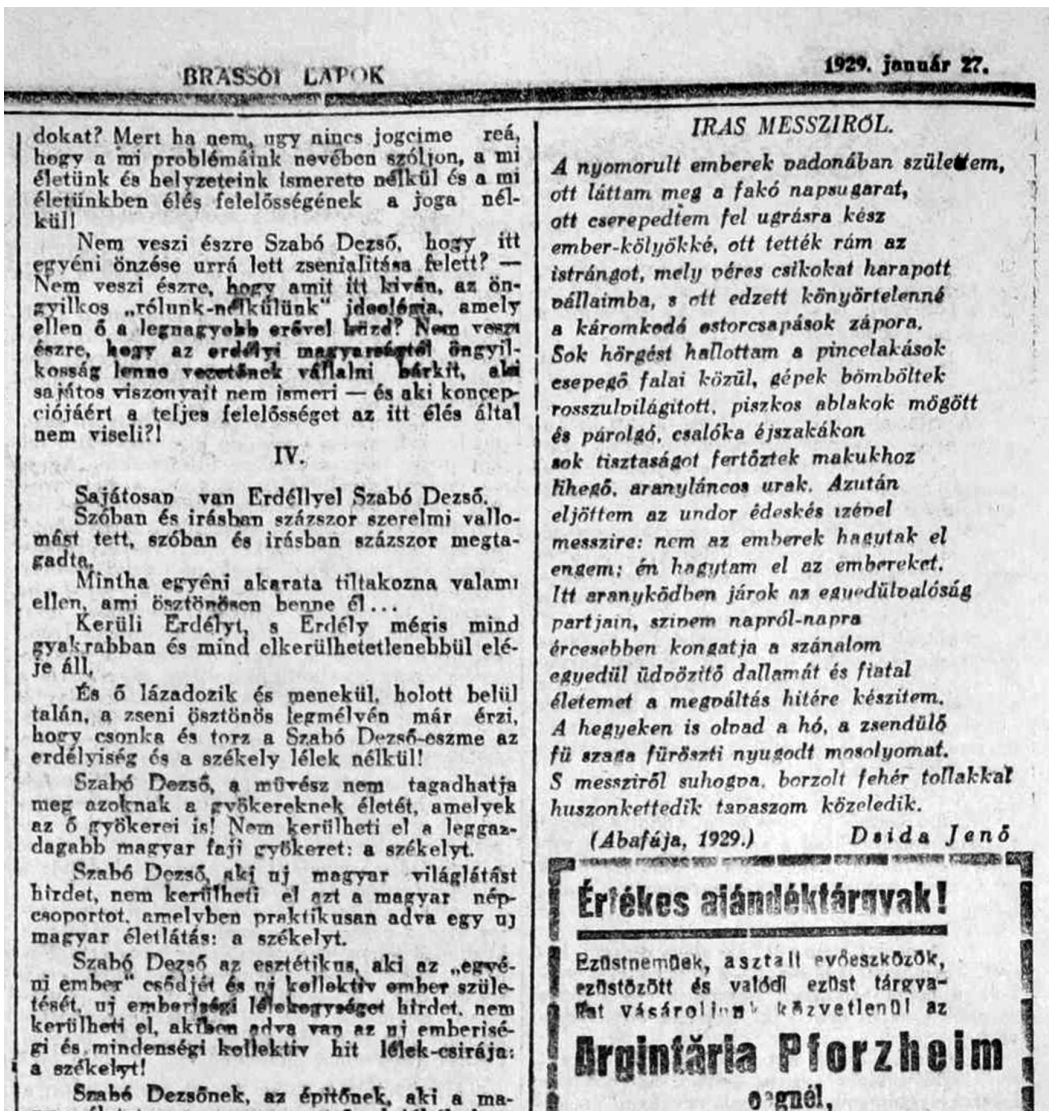
Dsida Jenő³

Dsidának már két éve rendszeresen jelentek meg versei a *Pásztortűz*ben és az *Ellenzék* irodalmi mellékletében – rövidesen tizenvalahány más kiadvány hírelte nem mindennapi tehetségét –, amikor Vékás Lajos, a Minerva Rt. Nyomda igazgatója műszaki szerkesztőként alkalmazta a frissen Kolozsvárra került, újságírói és szerkesztői tapasztalatokkal még nem rendelkező húszéves poétát. Alighanem Áprily meg Reményik tanácsára. A folyóiratot ugyanis akkor Áprily és Reményik szerkesztette – Gyallay Domokos felelős szerkesztő „fennhatósága” alatt. Első alkalommal mindössze tíz hónapig tudta elviselni a rá váró megpróbáltatásokat – 1927 decemberétől 1928 októberéig. Amikor is orvosi tanácsra egyéves fizetés nélküli szabadságot vett ki. Miként a Kacsónak címzett levélből is kitetszik, alapvetően három tényező indokolta döntését: 1) Belefáradt az idegroncsoló szerkesztői munkába. 2) A lapnál szellemi közegellenállásba ütközött. 3) Joghallgató volt, szeretett volna készülni a szigorlatokra.

A családjának írt levelekből az derül ki, hogy „nevelősködése” szellemileg nem nagyon vette igénybe. Dél előtt két órát, délután másfelet töltött a gondjaira bízott két fiúval, akiket matematikából és latinból készített elő pótvizsgákra. Később – magánszorgalomból – román nyelvtudásukat is gyarapította. Emellett készülhetett (volna) a szigorlatokra, ám ennél is lényegesebbnek bizonyult, hogy a napirendjébe beiktatott séták közben bőven jutott ideje elmélkedésre, önsorsvizsgálatra – s az esti órákban levél- és versírásra.

A kolozsvári szerkesztőségi világból „messzire” menekülve – maga mögött tudva a fizikai meg a lélektiprás gyötrelmét –, természetes, hogy a külvilágból mindezekelőtt az otthoni hírek érdeklik. Arra számított, hogy új környezetében átélheti intellektusa újjáépülését. Ehelyett azal szembeesül, hogy Abafáján „irtózatosan egyedül van”. Ez derül ki az 1928. november 19-én rögzített nosztalgikus sorokból: „Hosszú levelet kérek. Kell az embernek valami otthoni. Mert alapjában véve borzasztó élet így ez az élet. Csupa fajankók közt egész nap, sehol egy értelmes lény,

>>>>> folytatás a 6. oldalon

aki törődne az emberrel. Csend van. Ha vége a tanításnak, jön-megy az ember, tanul vagy olvas, csend, ha kimegy a parkba: a parkban is csend, a termekben is csend. Irtózatosan egyedül van az ember. Most még valószínűtlennek látom, hogy sokáig kibírjam ezt.⁴ Minderre rádupláz 1929. január 6-án: „borzasztó egyhangú minden”. Sokszor panaszkodik fáradtságára, levertségre, szorongására. A hiúság, az elbizakodottság leperog róla – írja szüleinek –, semmi jelentőséget nem tulajdonít a dicséreteknek („egyetlen hajszálynit sem képesek változtatni rajtam”). Amihez hozzáfűzi, hogy neki túlságosan korán kialakult a véleménye az emberekről „s minden evilági dolgok értékéről”.⁵

Ebben az egyedülletben – „emberektől távoli” világban – születnek meg élete „huszonketedik tavaszába” kapaszkodó lélekrezdülései:

„A nyomorult emberek vadonában születtem, ott láttam meg a fakó napsugarat, ott cserepedtem fel ugrásra kész ember-kölyökké, ott tették rám az istrángot, mely veres csíkokat harapott vállaimba, s ott edzett könyörtelenné a káromkodó ostorcsapások zápora.

Sok hörgést hallottam a pincelakások csepegő falai közül, gépek bömböltek rosszul világított, piszkos ablakok mögött, és párolog, csalóka éjszakákon sok tisztaságot fertőztek magukhoz lihegő, aranyláncos urak. Azután eljöttem, az undor édeskés ízével messzire: nem az emberek hagytak el engem: én hagytam el az embereket.

Itt aranyködben járok az egyedülvalóság partjain, szívem napról napra ércesebben kongatja a szánalom egyedül üdvözítő dallamát, és fiatal életemet a megváltás hitére készítem.

A hegyeken is olvad a hó, a zsendülő fű szaga fűréshti nyugodt mosolyomat.

S messziről suhogva, borzolt fehér tollakkal huszonketedik tavaszom közeledik.”

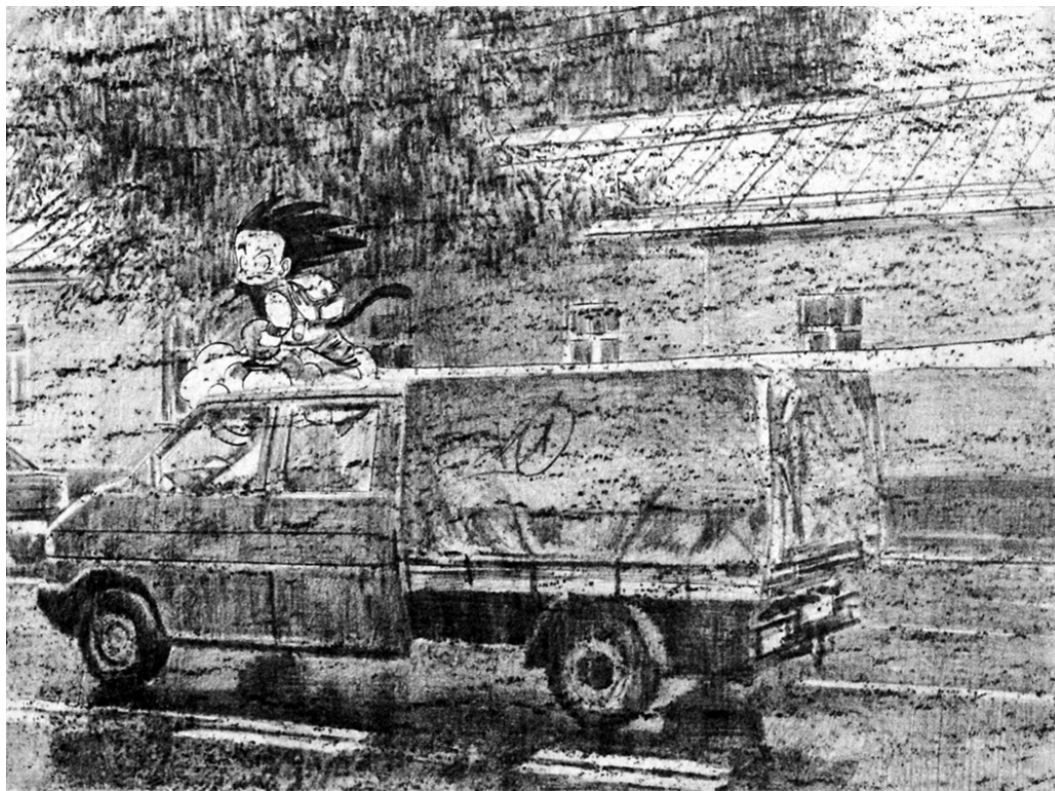
Az olvadó hó, a zsendülő fű, a tavaszi meleg, az erdőjárás, a friss levegő meghozza íráskedvét, és huszonketedik születésnapja (május 17.) után már így számol be lelki egyensúlyáról: „úgy érzem, hogy az Isten tenyerén élek és akarától függek”.⁶ Amikor már tudja, hogy a megújuló Pásztortűzhöz társszerkesztőként tér vissza Kolozsvárra, abafáji tapasztalatait eképp összegzi: „Sokat tanultam itt, s egy sereg ismeretség hasznomra válik. S mégis elmélyültebb itt az ember lelke, mint a zajos városban.”⁷

*

Az *Írás messziről* nem szerepel a *Séta egy csodálatos szigeten* című gyűjteményben, de – más címmel és költői formában! – megtalálható *Dsida Jenő összegyűjtött verseinek új összegzésében*.⁸

Huszonketedik tavaszom közeledik

A nyomorult emberek vadonában születtem, ott láttam meg a fakó napsugarat, ott cserepedtem fel ugrásra kész

Matei Toşa: *Objects From My Memories nr. 23: Passerby*

ember-kölyökké, ott tették rám az istrángot, mely veres csíkokat harapott vállaimba s ott edzett könyörtelenné a káromkodó ostorcsapások zápora. Sok hörgést hallottam a pincelakások csepegő falai közül, gépek bömböltek rosszul világított, piszkos ablakok mögött és párologó, csalóka éjszakákon sok tisztaságot fertőztek magukhoz lihegő, aranyláncos urak. Azután eljöttem, az undor édeskés ízével messzire: nem az emberek hagytak el engem; én hagytam el az embereket. Itt aranyködben járok az egyedülvalóság partjain, szívem napról-napra ércesebben kongatja a szánalom egyedül üdvözítő dallamát és fiatal életemet a megváltás hitére készítem. A hegyeken is olvad a hó, a zsendülő fű szaga fűréshti nyugodt mosolyomat. S messziről suhogva, borzolt fehér tollakkal huszonketedik tavaszom közeledik. 1929.

Nem feltételezem Kacsó Sándorról, aki költőként már cimborás korszakától becsülté Dsidát, hogy egy szövegterengben felmerülő „kihasználatlan reklámfelület” kedvéért hírlapi kalodába gúzsolja a költeményt. Mégis ez történt. A tördelő túlbuzgóságából, annak költészet iránti „érzékletlenségéből”? Tény, hogy a csaknem két szövegoldalt kitevő *Szabó Dezső és Erdély „árnyékában” észrevétlen maradt a költő. De nem a mikrofilológus számára. Aki nem tudott eltekinteni a hírlapközlésekben szokatlan szöveg alatti kelteztéstől: Abafája, 1929. Ami az „egyedülvalóságban” az örökkévalósággal számoló költők eljárása. Ezért is fordultam *Dsida Jenő összegyűjtött verseinek* elektronikus gyűjteményéhez.*

Ahol Láng Gusztáv bevezetője ezekkel a sorokkal örvendeztetett meg: „Kötelesekbe kötözött életét csak ritkán sza-

kítja meg egy-egy jótékony kitérő. 1928 őszétől 1929 nyaráig például Abafáján tartózkodik, mint a báró Huszár család két fiúgyermekének házitanítója. Eredetileg anyagi okokból vállalta el ezt a feladatot – levelezéséből kiderül, hogy báró Huszár Lászlóné havi 4 000 leut és teljes ellátást kínált munkájáért, míg a *Pásztortűznél* technikai szerkesztői fizetése csak havi 2 500 leu volt –, de a több hónapos vidéki élet jót tett a költő egészségének is, és felajzotta alkotó kedvét. Csaknem egy kötetnyi verset írt Abafáján, s ami a menyenyiségnél fontosabb: ezekben a versekben új formákkal és új témákkal kísérletezett. Abafáji tartózkodása idején választotta tagjává a marosvásárhelyi Kemény Zsigmond Társaság. 1929. március 3-án tartotta székfoglalóját, Bánffy Miklóssal és Szentimrei Jenővel együtt. Megismerkedése Bánffyval talán közrejátszott abban is, hogy 1929 nyarán meghívták a »helikoni munkaközösség« negyedik marosvécsi találkozására, melynek ettől kezdve minden évben vendége volt.”

Atosfalva, 2020. augusztus 6.

Jegyzetek

¹ Marosi Ildikó (szerk.): A teljesebb Dsida-képert. In: Dsida Jenő: *Séta egy csodálatos szigeten*. Cikkek, riportok, novellák és levelek. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár, 1992.

² Cseke Péter: Dsida Jenő, a Pásztortűz-szerkesztő. In: *Erdélyi értékhorizontok*. Újabb eszméletörténeti tanulmányok. Magyar Napló – Írott Szó Alapítvány, Bp., 2015, 77–95.

³ Dsida Jenő levele Kacsó Sándornak. In: Dsida Jenő: *Séta egy csodálatos szigeten*. 362–363.

⁴ *I. m.*, 341–346.

⁵ *I. m.*, 373–379.

⁶ *I. m.*, 84–386.

⁷ *I. m.*, 387–389.

⁸ Láng Gusztáv – Urbán László (szerk.): *Dsida Jenő összegyűjtött versei*. Új összegzés. Salvaria exkluzív kiadvány, 2011.

VIDA GÁBOR

Bukaresti levél

Édes néném, amikor én először jártam Bukarestben, igen fiatal voltam, és az akkori román hadsereg zöld uniformisát hordtam, valamint egy jókora hátizsákot, amelyben térképészeti műszerek dobozai nyomták a hátamat, bár nem voltak nehezek. Javítás végett vitük őket egy műhelybe, ami szigorúan titkos volt, nem is mehettünk be, csak az őrszobán várakoztunk, amíg valakik átvették a holmit. Azokban az években minden titkos volt meg tilos is, például nem lett volna szabad beülnünk abba az étterembe, ahol ebédeltünk, de a tisztünk meghívott, rendes ember volt. Azután alászálltunk az épülő metró alagútjaiba, ez is tilos volt meg titkos, két helyen is nem akartak tovább engedni az örök, de aztán mégis mehettünk. Dolgoztak ott katonák, rabok, civilek, volt sok patkány, beton, sár és vízbetörés, néhol olyan volt a félig megvilágított néptelen alagút, mintha erős zápor esne. A hadnagy valamelyik barátját kereste, akit hosszú tévelygés után meg is leltünk. Ott vezényelte az embereit, akik ültek és ittak meg cigarettáztak, ez is tilos volt meg titkos. Dantét kezdtem olvasni mostanában, déja vu. Nem ismerem akkor a várost, fogalmam nincs, merre jártunk, másfél óránál hosszabban villamosoztunk, olyan volt az egész, mint amit a tévében mutattak: szörnyű és kaotikus építőtelep. Egy áruház alagsorában magyar Africana csokoládét vásároltunk, kétszer is beálltunk a sorba, alig akartam hinni a szememnek, 1987-et írtunk.

Azután úgy hozta az élet, hogy sokszor jártam Budapesten, Bukarestet meg elkerültem, mint az erdélyi magyar ember általában, pontosan azt gondoljuk arról a vidékről, amit gondolunk, és amit az *jó magyar emberek* előítéletes gondolkodása felállít. Nem bűn az előítélet, hanem egy keret, de aki nem tud belőle kilépni, az benne marad. Az erdélyi magyar a világ romlását Bukarestből eredezteti, oda csakis a kényszer hatása alatt hajlandó utazni, szolgálati ügyben, ha megtér, szörnyűségekről tudósít, és pontosan tudja, mit nem csinálnak jól a déliek meg a románok, valójában semmit. A jó székely ember a románokat megszállóknak tekinti, akiket a véletlen sodort ide, bár ezt az elmúlt száz évben nem volt tanácsos fennhangon emlegetni, most már szabad, mintha bármit javíthatna a dolgok állásán... Annak azért lehet örülni ebből a perspektívából, hogy a húszas években mégsem Brassót választották Románia új fővárosául, mert akkor Csíkország is csak egy külváros volna, *mahala*, ahogy mondják. Ott maradt a birodalmi centrum a hegyeken túl, ma is vidéknek tekinti Brassót, Kolozsvárt meg Temesvárt a jó bukaresti, *mergem în provincie* (vidékre megyünk). Róma számára is minden csak vidék volt, provincia,

bár ezt értjük, hogy miért – ez itt az írónia helye.

Nagyrománia alapvetéséhez egy történelmi eredetmondát használtak, amelyet mi kontinuitás-elméletnek ismerünk, bár amennyit a középiskolában tanítottak belőle, az kevés a meggyőzéshez, az egyetemi szintű tananyagban pedig jól el tud különülni a történelem és a dogma. A történelmi elbeszélést érvekkel támasztjuk alá, dogma az az igazság, amit nem tudunk másként mondani. Az én gyerekkoromban minden mezőn talált cserépdarab dák leletnek számított, ma már ez senkit nem érdekel, talán ha ezüstből van valami, vagy aranyból. Románia átalakulása jó példája annak, ahogy az emberek a jólét megteremtése érdekében mindent hátra hagynak, történelmet, múltat, ősököt, hazát, becsületet, családot. A jólét felé haladás mentén fakóbb lesz a nacionalista ideológia, nem mintha kortárs hatalmak nem tartanának igényt a xenofób hóbörgésre, jól jön az mindig, csakhát fél Románia nyugati országokba jár dolgozni, és azt látja mindenki, hogy például Franciaországban több színesbőrű él, mint ahány magyar a világon. A magyar fenyegetést 1990-ben még sokan vették komolyan, ma már csak a román köztársasági elnök szokta meglengetni a vörös posztót, és egyik-másik vidéki prefektus, akit éppen ezért állítanak oda, hogy tartsa életben a nemzetiszínű agitációt. Mondani szoktam, hogy amíg magyarok élnek Erdélyben, a román államalapítás nem fejeződött be, de akármilyen jól hangzik ez a mondat, már nem igaz. Ceaușescu befejezte a modern Romániát, már csak az a kérdés, hogy az általa mutatott irányba haladjon-e, vagy ki kell találni valami újat. Megvan a nemzet egysége, most mihez kezdeni vele?

Bukarestben ezekkel a kérdésekkel az ember nem foglalkozik, bár van valahol egy sötét és kellően titkos iroda, ahol a szervek éberben őrködnek a magyar ügyek fölött, és igyekeznek minden önszerveződést elrontani, dehát az az ő dolguk, nem is nehéz – keveseknek lesz ebből soron kívüli előlépetetés vagy extra haszon. A bukaresti utca vidám és élénk, bár a nők hétköznapiban öltöznek, mint Pesten vagy Kolozsvárott, mintha egy kicsit mindenki munkaruhában járna, pedig már nem építőtelep, nem is iparváros ez. A vidámság temperamentum, az összevisszaság velejárója, ami nélkül túlélni nem lehet. A város egy urbanisztikai csőd, európai értelemben itt semmi se működik rendesen, a tervezők és a mérnökök sosem látták az összképet, mintha minden csak időleges érvénnyel készült volna, mert a sztyeppén senki nem akar véglegesen megtelepedni, jön a vihar, az árvíz, a futóhomok, támadnak a besenyők vagy a kunok, és tovább kell állni. Bukarest mocsaras területen épült, ahol a régi magas vízállások idején a száraz halmokon templomcskák és kolostorok épültek, azokat ösvények kötötték össze, ebből van az a hálós szerkezet, ami a mai napig látszik. A tereppel és a vízzel hosszú ideig nem tudott senki megküzdeni, nem is akart, alkalmazkodott hozzá. Na-

gyobb esők idején ma is úszik a fél város, ennyi vizet nem lehet sehova elvezetni, amikor a folyó és a tavak szintje is magas, meg a talajvíz, mondják mindig a mérnökök. Akkor is emberek éltek itt, amikor ezekkel a kérdésekkel még senki nem foglalkozott, a sárkunyhó és a párizsi előképet mintázó palota, a sztálinbarokk tömbház és a felhőkarcoló egymás mellett van. Ha figyelmesen nézi az ember, láthatja, hogy itt az építészet alapegysége a kunyhó, újabb és újabb 45 köbméteres kockákat ragasztanak a meglévő házhoz, akár vízszintesen építenek, akár függőlegesen. A monumentalitáshoz nincs érzék, a ház nagyságát a szobák számával fejezik ki, mint falun, a fenyőgerenda 4 métert fog át, a tölgyfa 5-öt, 7-et a vastagabb, de azt csak templomhoz szokták használni. Nagy és bonyolult szerkezeteket csak a gazdag emberek rendelnek, ezért is tanulságos a Falumúzeum, mert a belvárosban emlékeztet arra, hogy miből volt az elindulás, mi volt a román népi építészet. Ebből még Makovecznek is lett volna mit tanulnia.

A bukaresti monumentális építkezés szomorú és nevetséges, olyan emberek hatalmát kívánja reprezentálni, akik a kunyhó mentalitását hordozzák. A Nép Háza és a Nemzet Megváltásának Katedrálisa a groteszk és ízléstelen birodalmi építészet sajnálatos példái, lehetett volna ebből az anyagból valami szépet vagy hasznosat is. Ceaușescu röhög a túlvilágon, nem élt hiába. Azt a társadalmi réteget, amelyik a 19. század végén és a 20. elején más irányba vihette volna a fejlődést, a kommunista hatalom gyakorlatilag likvidálta. Budapesten is valami hasonló történt, de Budapest akkor már jobbra kész volt. Óbudát és a Tabánt lebontották, de még így is maradt egy város. Amikor Bukarest sikátorait, templomait és *fölösleges* palotáit eltakarították, nem maradt szinte semmi, csak egymillió kőborkutya és ugyanannyi hontalan ember. Tévesen gondoljuk, hogy blokkot a kommunisták kezdtek építeni, mert a 30-as években itt már tudták, hogy mi a betonház, irtó modern volt az akkor, nagyobbak a szobák és magasabbak, mint manapság. Bukarest mindig fogékony volt a legújabbra, a legtöbb régi háznak gyönyörű a homlokzata, mögötte meg az van, ami. Történelem kevés volt, amit lehetett volna konzerválni és érdemes, azal sokat nem fáradtak, az új ház mindig szebb, mint a régi. Hóni és jöttment vízi- reik meg fejedelmek épületeit vagy megtartotta a gravitáció, vagy nem, ha keresi a turista, rátalál a múltra – keveseket érdekel. Ceaușescu és a '77-es földrengés gyakorlatilag eltüntette a régi Bukarest jelentős részét, de mivel továbbra sem volt senkinek urbanisztikai elképzelése, ami felépült, ugyanazt a kaotikus jelleget hordozza magában, és örökre befejezetlen minden nagyszabású terv. A tömbházlakás 3-4 egymás mellé ragasztott kunyhó, a sok emelet csak a zsúfoltságot hangsúlyozza, az élet többnyire az utcán zajlik, a privát tér probléma, igény se nagyon volt eddig rá, falun saját

>>>>> folytatás a 8. oldalon

szobája senkinek sincs. A klíma rettentő, a sztyeppén a nyár pokoli hőséggel jár, télen süvölt a keleti szél, a Crivăț, viszi a port és havat.

Amikor immár felnőtten, és szabadon érkezem meg Bukarestbe, és ahogy szoktam, van egy jó térképem, pár perc alatt kiderül, hogy nem ér az semmit, se a busz, se a villamos, de még a metró sem ott jár éppen. Az első járókelő, akitől segítséget kérek, azonnal indítványozza, hogy a kormány sürgősen mondjon le, vagy a polgármester, különben arra menjek, és két utcával arrébb kérdezzem meg valakitől, hogy odataláljak. Az elején még nem tudom, ez annak a biztos jele, hogy a kérdezettnek fogalma sincs a keresett objektum hollétéről, de a segítőszándék őszinte. El lehet így tölteni egy egész napot is, csak az utóbbi pár évben kezd megjelenni az az ember-típus, aki megvonja a vállát, ő sem tudja, és hiányzik belőle a régebb kötelező *amabilité*. Keleti zsidóvásár van mindenütt, az emberek hangosak és tolakodnak, hajbakapnak bármin azonnal, ki is békülnek, de a magában hosszan szitkozódó ember viszonylag ritka látvány, itt semmi sem tart örökké, ezt mindenki tudja. Egy nagyváros belső területeit gyalog kell bejárni, ahova egy óra alatt el lehet jutni, az nincs messze. Bukarestben érdemes sétálni, mert a szörnyeteg blokkok között mindig lát valami érdekeseget az ember, a város áttekinthetetlen, de annyi kedves épületet meg sikátordarabot felejtettek itt, hogy el lehet képzelni, milyen volt az egész. Nem, nem tudom elképzelni, de olvastam róla és meséltek.

Azonnal kiszúrják, hogy erdélyi vagyok, rá is duplázok, hogy igen, magyar, folyékonyan és helyesen beszélek románul, ettől az utca embere mindig megilletődik, többször kértek már a buszon vagy a taxiban elnézést tőlem azért a marhasággért, amit az éppen fennforgó nacionalista szórok hirdet. Én egy nagyvonalú magyar vagyok, mindig meg is bocsátok, rajtam ez ne múljon, a népek közti barátságban nem hiszek, de az emberek ettől még lehetnek őszinték és közvetlenek. A piacon lehet és kötelező is alkudni, aki nem figyel, azt át fogják verni, ajánlatos helybélivel kitanulni ezt, vagy hosszan figyelni, mielőtt beszáll a játékba a delikvens. Tandíj mindenütt van, ahol idegen az ember, és a tandíj mindenütt magas. Van egy hosszú szabályrendszer, amit Bukarest kapcsán leírnak a bedekerek, mit nem szabad és mit nem érdemes elvárni, például a zöld lámpa nem jelenti azt, hogy biztonsággal le lehet lépni az útestre, a közlekedés alapformája a tülekedés, tízből kilenc sofőr akkor is tudja, hogy neki van igaza, ha már el is vették a jogsiját. A verbális agresszió többnyire felületi és pillanatnyi, bár néha egész klánok verekednek a nyílt utcán, nem szabad belekeveredni. Vannak városrészek, ahol egyedül vagy sötétben nem sétálunk, de ilyen mindenütt van, és azt is láttam, hogy negyvenezer ember hajnalig tud bulizni a város közepén incidens nélkül. Van jól öltözött, kulturált,

Matei Țigăreanu: *Swipe Left*

illetelmes Bukarest, pedig sokat dolgoztak rajta, hogy ne legyen, program volt ez egy időben, és mindig-mindig visszatér. Ha több ember beszélget, egymást próbálják túlordítani, annak van igaza, aki hangosabb, így van ez a tévéműsorokban és a közéletben, legtöbbször nem is lehet érteni, miről van szó. Miután a parlamentben lecigányozzák és lemagyarozzák egymást, az ellenfelek együtt isznak, láttam ellenséges szenátorokat a parkolóban cigarettázni, állítólag ott nem tudják lehallgatni őket. Mindaz, amit politikai vagy hitbéli árulásnak tartanak Európában, az itt bevett és kötelező, aki nem gonosztettek révén jutott magasra, annak alig van respektusa. Aki nem elég korrupt, azt nem veszik be a játékba. Eszméék és ideológiák már nincsenek, csak a magyarellenség, az élelmes magyarok is megszedhetik magukat, bár a nagy harácsolásba nem szólhatnak bele.

Állítólag egyetlen intézmény működik jól, a titkosszolgálat, ők tartanak kézben minden fontos dolgot, ők igazgatják az országot, mások szerint éppen azért működik ilyen rosszul. A bűnözés meg a hatalom összefonódásáról ma már nem érdemes beszélni, mindenütt ez van. Jobb országokban, akit rajtakapnak, lemond, itt nem mond le senki. Amit balkáni korrupciónak emlegettek régebben, meghódította a világot, senki sem tudja, lehetett volna-e másképpen ez. A bukaresti ember szókimondó és hirtelen, az utca mindig jobban tud mindent, és korábban, mint a sajtó. Régebb olyan nem volt, hogy a szupertitkos érettségi tételeket egy nappal korábban ne lehessen megvásárolni a piacon, manapság tévékamerák előtt sorsolják ki, mint a lotót. Meg is látszik az eredmény, a diákság bő harmada nem tud leérettségizni. *Qui prodest?* A nyolcvanas évektől már többen tanulják az angolt, mint a franci-

át, de az értelmiségi, ha ad magára, még beszél a nagy testvér nyelvét. Románia európai ország akar lenni. Oroszországot sosem szerették, garázda szomszéd, mint a medve, ha nincs épp közös határ, akkor is. Ebben a külpolitika, mióta van, következetes. Aki viszont bármilyen ügyben a magyarok pártját meri fogni, az hazaáruló, van nemzeti konszenzus, mert az ördög nem alszik. A történelem veszélyes üzem, ha visszatekintünk, baleset balesetet ér. Ezért szeretjük az egy brosúrában elmesélhető nemzeti jeleneget, amiből kitelik egy akciófilm. Másfél órában elmondható, hogy ki a jó, és ki a rossz, a jó mindig mi vagyunk, ez az igazság. A történelem nélküli népek lázadása, mondta Cioran. Történelmi tudat nélküli elitek. A bolsevikok és a nácik nagy találmánya. Nem etnikai kérdés.

Nem tudom, hogy mit szeretek Bukarestben, talán az a legjobb, hogy bár mindent értek, semmi közöm az egészhez. Mint minden kozmopolita helyen, szabadságélményem van. Nézem az arcokat, az örvénylést, a változatosságot, találgatom, hogy ki, honnan és hova, megüti a fületem egy-egy szó, mondatfoszlány, amit nem értek. Nagy ország ez a Románia, sok vidékén egyáltalán nem jártam. Legutóbb egy félkarú szíriai nő állított meg, nem tudom, miből gondolta, hogy beszélek franciául, de amit kérészt, arról fogalmam se volt, hát beszélgettünk. Ez nem fáj, mutatott a hiányzó karjára, csak ami otthon van... Három nap után már nekem is elegem van Bukarestből, ettem, ittam, csavarogtam, drága minden, mint egy fővárosban, nem készült el, ahogy az ország sem hozzá. A barátaim, akik régebb itt éltek, sorra elköltöztek haza, Erdélybe, a gyerekeik nőni kezdtek, iskolába kellett vinni őket, megértették, hogy a második generáció románul fog tudni jobban, nincs már bu-

karesti magyarság, nincs szövet ehhez, a jólét hamarabb oldja fel az identitást, mint az erőszak. Különben egy nyargaló nagyváros bárkit könnyen magára tud hagyni és magában, oly gyorsan változik az élet, a környezet és minden, hogy a felnőtt ember alig tudja követni, az őshonos is arra ébred egy napon, hogy ez a város már nem az a város, nem az ő városa. Az urbanizáció mindig, mindenütt erőszak, de az erőszakos urbanizáció az ember önazonosságát számolja fel. Ha mire megöregszem, semmi sem ugyanaz már, akkor én ugyanaz vagyok-e? Idős emberek ezt kérdezik. Látják, hogy turista vagyok, megállnak és mondják, mi volt itt régen, mintha mindezt én is tudnám, csak felemlítik, hogy el ne felejtsem. Volt, igen, az életnek egy olyan szövete, nem a történelem, nem a házak erdeje, nem a jólét, hanem a kellem és a kedély, amikor jó volt fiatalnak lenni.

Nem éltem sosem Bukarestben, csak átutaztam, ügyeket intéztem, láttam egyszer repülőből, döbbenetesen nagy, nem volt sosem rossz élményem, nem bántott senki. Eltértem egyszer a Kulturális Minisztérium épületében, egy órán át vándoroltam a Nemzeti Könyvtár néptelen folyosóin, épületen belül nehezen tájékozódok, amikor szembe jött valaki, nem tudta megmondani, hogyan jutok vissza. Nyomasztó épület, mint sok bukaresti monstrum, csak félig van készen, belül a vakolatlan falak, a kábelek és a csövek látszanak, alacsony termek és szűk folyosók labirintusa, egymillió könyv. Végül a központi olvasóban kötöttem ki, de még a biztonsági emberek sem méltattak figyelemre, nem is igazoltattak, átkeltem pedig az egész intézményen. A visszaúthoz azt javasolták, hogy hívjak taxit, de én gyalog mentem, lehetett vagy tíz perc az egész, amíg megkerültem a hatalmas épületet, éppen elértem az értekezletet, amire hivatalos voltam.

Ahol Bukarest véget ér, a sztyeppe kezdődik, putrik, lovak, szamarak, nyájak. Kutya-falkák ugatják a vonatot, vagy csak fekszenek álmosan. Nincs átmenet. Én még láttam kóberes szekereket a belváros utcáin és a parkokban legelő lovakat, amint Kolozsvár főterén is áthajtottak egyszer több ezer birkát, nyilván demonstratív szándékkal. Sokan emlékeznek Fellini *Róma* című filmjére, ahol egy pásztor szintén átkel a nyájjal a városon éjszaka. Mit tehet a szegény ember, ha ott visz el az útja? Örül, hogy él, bár annak se mindig. Hazafelé öröm van bennem, amikor a hágón ereszkedni kezd a vonat Brassó felé, olyan, mintha külföldről jönnék, az utasok is más arcifejezést öltenek, megváltozik a hanghordozás, a gesztikuláció. Ez még nem Európa, de már nem is a Balkán. Sokszor láttam ezt, ahogy mi erdélyiek összenézünk. A világ minden szegletében vannak olyan dolgok, amelyeket csak azok tudnak, akik ott élnek, egy fűszál, egy mozdulat, egy hanghordozás, szavakban el se lehet mindig mondani. Akinek van szeme, látja.

Bukarestben is találkozunk majd egyszer, édes Néném. Ugye meg fog ismerni?

LŐNHÁRT MELINDA

Szalagok

elzát több mint három hónapja nem láttam és már a gyerekekről sem beszélünk pedig ő is sokat volt egyedül velük és régen folyton ez volt a téma mindenről más véleményünk volt és mégis jó volt vele a szamos parton vagy a fellegváron vagy a moziban vagy a kávézóban vagy éppen ott ahol a szabadság illúzióját keltettük egymásban mintha valaki tényleg tudhatott volna az életünkről vagy mintha egymásról tudhattunk valamit ami lényegtelen és mégis összefűz aztán eljött én hívtam mondtam hogy nincs rend se kint se bent ne zavarjon kávét főztem és elszívtunk a teraszon két cigit már csak ő tartotta bennem az illúziót én már akkor olyan nagyon nem igyekeztem csak voltam a törött ukulelét se dugtam el a pizzamát se vettem át haját se mostam mikor elment odalépett és megvárta míg megölelem pedig ez nekem sosem ment megöleltem és benne volt minden ami elmaradt

es zé cé zé diktálta a telefonba k aki már a vonaton ült este 11 körül valahol vásárhely és ludas között a javítás után mikor mint szinte minden nap felhívtam de nem értettem hogy is van ez a szeczklik majd ha hazaérek befotózom monda fáradtan nem hallottam csak a vonat kattogását és tudtam hogy másnap még vissza kell vonatoznia mert nem fejezték be a javítást pedig mehetett volna a testvéréhez is de nem ment majd másnap pedig akkor nem éjfélkor feküdt volna

vagy ha igen nem az üres lakás várt volna rá és nem hatkor kellett volna felkelnie de ő tudta miért így oldotta meg én hallottam a hangján hogy nagyon fáradt de a szalagokat akarta ajánlani mikor elmondtam hogy megöleltek és meghatódtam és sírtam azt mondta elolvashatnám minden mindennel összetartozik azt hiszem sejtett már mindent vagy csak jól ismert vagy csak vigasztalni akart azt hitte még mindig kínozza a magány pedig nem mondtam nagy lezseren hallottam a vonat kattogását mintha egy másik valóság szuszogását is hallottam volna aztán befejeztük a beszélgetést és még kicsit kint maradtam az erkélyen és beleszívtam a hársillatba holnap szalagot kéne kötni rá ugye szent iván és a csillagászati nyár a vágy valami távoli hely után mikrokörnyezetem szertartásaiban

Aurora Kiraly: *Soft Drawings, Subconscious Narratives (Leap into the Void)*

megélhetném a mindenség morzsáit csakhogy a morzsa nem elég nekem a minden is kell meg a semmi sem

szent kevin imádkozott írta a szalagokban a két kezét széttárta közben madarak szálltak a karjaira feketerigók raktak fészket rajta nem zavarta meg őket csak térdelt és talán tovább imádkozott tárt karral amíg a kisrigó kikelt

reggelre nagy zajra ébredtem harangoztak az utcánkban és nagy törés, zúzás, kalapálás, kiabálás is volt feltápáskodtam elhúztam a sötétítőt kinéztem az ablakon és láttam hogy hat keresztet ácsolt a járvány az éjjel a hetedik én leszek a holttestek is ott voltak a tömbház bejáratának két oldalán tudtam hogy ezek a fekete lepellel leterített keresztre feszített hullák itt mind kevinek s féltem hogy csak a fiam ne lássa csak ő ne tudja meg mikor visznek el inkább aludjon egyedül a szobájában tovább ne is vegyék észre aztán betámolyogtam a szobájába de még aludt még ment valami podcast én vissza támolyogtam és rájöttem hogy csak egy rossz álom volt ez a keresztrefeszítés kevin elolvasása után és megint felkeltem de az ablak párás volt megnyitottam a teraszajtót valakik átalakítják a lakást azért zajolnak bedőlt a hársfaillat az éjjeli eső után és a rigófütty és én is kicsit én is bedőltem ennek a rémálomnak bedőltem egy kicsit most visszadőltem két világ között is milyen nagy a közelség olykor és ugyanaz között is milyen távol a távol

PAVILON 420

115

– szerkeszti Horváth Benji

NAGY ZALÁN

rutin

*kedvenc hazugságaink melegágyában
molyrágta párnára hajtjuk a fejünk
a matrac alatt összebogozódott kígyó
számban takony a kádban békanyál*

*a reggeli hunyorgást tartom napközben is
sokadjára megvillantom fogam sárgáját
rutinommá válik babrálni a részletekkel*

*a romlás színe kénsárga levegőre viszem
begombásodott magyarázataimat
pórázon tartom hűségezen sétál mellettem
persze nem piszkít oda ahonnan enni kap
megjelölt területén még egy körért csahol
a kutyaharapás szőrével jut eszembe*

*mekkora féregjárat köti össze világunk
amiben az igazság nem lehet valóság
amiben bármilyen úton tudlak szeretni*

*amit újra és újra meg kell teremtenünk
hogy az összebogozódott kígyónak
soha ne legyen ideje kísértésbe vinni*

mutatvány

*majmokat nyúznak ösztönöket keresünk
hogyan élhetnének túl ez a cirkusz illegális
szerintük állatkínzás de mi így szelidítünk
bemegyünk az oroszlanok barlangjaiba*

*még hány fajta állatot tudsz lufiból tekerni
minden bohóc nevetséges és szomorú
mindig egy újabb eséllyel zsonglőrködsz*

*a bűvészek is kijátszották lapjaikat
nem csalás nem ámtítás ez a mutatvány
vaku és reflektorfény süti ki a szemem*

*idegeim kötéltől vannak rajtuk táncolsz
előre és hátra ülőidegtől bordaközi idegig
ahol a csontok ketrecek a szervek vadak*

*betörhetetlen lovak hátán nyereg nélkül
mi így szelidítünk sörényekbe tépve
hiú remények szegeznek földhöz a sátrat
maradunk a türelem koptatta porondon*

szünet

*a homokban medúzák párolognak
úgy fekszem mint kiborított jégkockák
itt más ember a jég hátán is megél
nekem kinyílik a szemem újra lélegzek
ahogy szívószálat dugsz le torkomon*

*mintha lábamon az idő kereke gurulna át
sajnálom a kificamodott heteket de tudod
nem hiányzik az amit sosem tapasztaltam*

*hány milliót vert egy kolibri szíve mióta
összecsaptak fejünk fölött a hullámok
kerüld el a teknősöket ők emlékeznek
a hajókra amiket egytől egyig lekéstem*

*ez a sziklás kikötő tehet mindenről
ne varrd nyakamba a bocsánatkéréseket
ismét kövekkel párnázom ki a tarkóm
monszunok lélegeztetnek szájon át*

*gondolj a tengeri csillagok végtagjaira
visszanövesztik elvesztett testüket
helyettem egy hajótörött falábát keresd
olyan földön ültess el ahol nem hallod
hogy a part szikláit hány hullám bünteti meg*

következő

PG-nek

*aggodalomra semmi ok de mégis
ne engedjétek felszínre törni a jég alatti
üres szemmel és szájjal tátogó halakat
egy északi vidéken erdő és tűz vagyok
ágaim befagyott tó fölé hajolnak*

*várakozásban ficáncol a következmény
azt mondjátok megúszhatjuk mindezt
hogy egy cinkos mosoly megfélemlíti
a melegre és fényre érkező vadakat
nekem nyugtalanság ül ki az arcomra
lábát lógatja a következő hidegfrontig
hiába neveltek a szellőkből szeleket*

*azzal segíték ha nem teszek semmit
vékony jégen mutatjátok hogyan kell
elkerülni mint a legjobb zsákmány*

*azt mondjátok a világ a gátlástalanoké
magabiztosan kell továbbállni félrelépni
a kitaposott ösvényeken akkor is
ha nem látunk semmit a nyakig érő hóban*

SZABÓ MÁRTON ISTVÁN

A hormonháztartásod

Adni akartam egy óvszert, hogy legalább ne ess tőle teherbe, vagy ne rögtön aznap. Ilyenek ezek a macsó férfiak, látod, rávesznek, hogy nyersen, már akkor, ott, először.

És senki miatt ne kezdj el tablettát szedni, kérlek. Nem tesz jót neked – amit ne kérjen senki. Szétkapja rögtön a hormonháztartásod. Hazavágja mind a kedves 47 kilód.

Ha együtt válasszuk ki a fehéreneműt, amiben átmész majd hozzá, legalább tudni fogom, legalább szakmailag mindent megtettem.

Nem kell hálálkodni, tényleg, hát nincs mit. Az is bőven sok, hogy amikor vetkőzöl, szín-szabás-anyag, a bőrödön: működik.

Gardrób

Több mint százötven felsőruházati termék van a gardrób szekrényemben, megszámláltam, és alig van öt, ami már akkor is megvolt, mikor még te is.

Mind kopott és öreg, nem hordom őket, egy ideje kevésbé kötődöm a tárgyakhoz, de ezeket megtartani meg aztán főleg felesleges, minek néztek rájuk, tisztában

vagyok a tervezett elavulás fogalmával, így is többször jut eszembe, mint ami egy ipari designernek még kellemes, arról

nem is beszélve, hogy mi van, ha neked már öt sincs, se három, se kettő, még annyi se, mint egy tenyérnyi hangszigetelés.

DÉNES GERGŐ

Távlatok

Ott állt a Szent Márton-hegy csúcsán, és a monostort nézte, melyet az apja alapított, és amely persze akkoriban még nem monostor volt, csupán egy nagyobacska kórákás. Az épület, mit most maga előtt látott, csak később készült el, és mi tagadás, nagyszerűen sikerült. A vastag kőfalak kellőképp robusztussá tették, ugyanakkor a könnyed s díszes tetőszerkezet megnyerő keccsel nyújtózott az égbe. Ahogy nézte, büszkeséggel töltötte el a tudat, hogy ez már nem az apja érdeme, ezt egyedül ő alkotta, sőt a nemrég elkészült, nagyvonalú alapítólevelén is csupán az ő szignója szerepel, már az új névvel. Erre fognak emlékezni, nem másra.

Megfordult, hogy végigpillantson a lába előtt elterülő tájon, s közben elmerengett rajta, hogy mennyire különös, fennkölt dolog is a magasság. Hiszen ha az ember lent jár a földön, a faluban, a pórnép közt, esélye sincs felfogni, hogy a világ, amelyet nagynak neveznek, milyen hatalmas valójában. Odalenn csak viskókat látni, egyiket a másik után, a saras út végében, a vén tölgyfa mellett meg a kovácműhely s talán a kohóban vibráló parazsat. Kint a mezőn persze messzebbre elér a tekintet, de egy kisebb domb vagy liget már ott is eltakarja a kilátást. Ha pedig az ember felül a lovára, a következő falunál akkor sem lát tovább. És hiába ismeri külön-külön a kunyhóját, a kertjét, a faluját, a földjét meg azt, ami túl van a dombon és az erdőn, nem képes összeilleszteni ezeket egyetlen egészé. Mert mindig csak az van, amit éppen lát. Úgyhogy, ha valaki a világot akarja, fel kell másznia a hegyre, hogy lássa azt egyben.

Ő így tett, és látta is. Ha feljebb emelte tekintetét, a tarka földek és buja erdőségek után megnézhetette a következő falut

Șerban Savu: San Giorgio

meg az utána következőt és az azután következőt. Majd jött a kisebbik alföld rónasága és a rajta fekvő város, melyet a letűnt birodalom nyelvén Arrabonának neveztek. Ahogy lassan balra fordította a fejét, látta a világ tányérjának görbülő peremét, melyet aztán kítakartak előle a Bakony selymes dombjai. Legtöbbjük a zöld színeiben játszott, hol finoman, hol durvábban, ám a távolabbi, magasabb hegyek már-már kékek tűntek. Olyan messze voltak, hogy szinte elnyelte őket a levegő. Ezt ő hosszan nézte, s nagy öröme telt benne. Tudta, minden, amit maga előtt lát, az övé, sőt még az is, ami azon túl van. És nem csak azért, mert a többiekkel ellentétben ő ezt el tudta képzelni. Az új isten is megüzente, a szentszék követői által.

Léptek zaját hallotta a háta mögül, odapillantott a válla fölött. A bajor testőrlovagok mozdulatlanul álltak, pontosan megtartva az előírt távolságot. Mások saruja kopogott a nemrég lerakott mészkőjárdán, sötét csuhás szerzetesek csoportja igyekezett az imaórára. Amint észrevették, hogy figyelni őket, megálltak, és tisztelettelje-

sen meghajoltak előtte. Ő meg sem fordult, egy kegyes intéssel jelezte csupán, hogy mehetnek tovább. A szerzetesek erre újból meghajoltak, majd sietve távoztak, s ő gúnyos mosollyal pillantott utánuk, mert látta, hogy a kötelező tiszteleten kívül más is volt abban a meghajlásban. Félelem.

Ezek a jámbor emberek mindig féltek, ez volt a természetük. Félték az uruktól az égből, akit sosem láttak, és féltek az uruktól a hegytetőn, aki előtt meghajoltak. Sőt, féltek még az egész országtól, amelyre az ő kegyelméből maguk is lepillanthattak, mikor csak kedvük tartotta. Félték, hisz tudták, hogy sokan vannak lent olyanok, akik másban hisznek, mint ők. Félték, mert a szívük mélyén nem hittek öbenne, aki pedig megígérte, hogy rendet tesz. Ezért valahol megvetette őket. Amiért pedig önmagát vetette meg. Persze csak titokban.

Hideg szél csapott az arcába, hosszú haja és arannyal átszőtt bársonyköpenye is meglibbent tőle. A messzi hegyek fölött sűrű felhők gyülekeztek, fehérségük egyik pillanatról a másikra kékeslilába, majd mélyszürkébe ment át. De ő nem tartott bajtól. Hiszen már választott. Kijelölt egy utat. Hogy jót-e vagy rosszat, majd elválik. Most csak egyvalami fontos, gondolta. A rend. És ő el is hozza azt. Kegyes adományokkal, a törvény szavával, vagy ha kell, akkor a tűz és a vas erejével. Mindegy is. Maradandót építeni csak biztos alapokra, fegyelmezett rendben lehet. Ez az ő felelőssége, egyedül az övé. Míg csak él.

Mert aztán persze jönnek idők, amikor ő már rég nem lesz, miközben minden más, amit most maga körül lát, még igen. Sok minden állandó, az ember valamiért épp nem az. Ezt mindenkinek muszáj belátnia, aki a hegytetőn áll. De akárhogy is, be kell fejezni, amit mások elkezdtek, el kell kezdeni, amit mások majd befejezhetnek, és akkor talán lesz itt valami, talán ezer esztendő elmúltával is. Felsőhajtott, és elindult a monostor felé, hisz az imaórára őt is elvárták. Vihar készülődött keleten, de nem aggódott, hisz tudta, hogy a szél bár-mikor megfordulhat.

CRISPIN BEST

ne hívd álomnak

(don't call it a dream)

hagyom hogy a nyár elfoglalja a házat
ameddig szüksége van rá
és mi lehet
a hajnal karmolta nyílásban
amitől annak hívom

ha nem tudod megtenni a büntettet
ne tedd meg a büntettet
és ne köszönd meg nekem a szülinapi
kívánságokat

kérlek
csak hagyd hogy nevelhessem babomat

milyen jól

(how good)

a szobámban
bármilyen ablakokon át amit találunk
minden nap amit láthatunk
elsterül
mint egy asztal

nincs grillsütésre alkalmas időjárás
de ez sem állít meg
egyes embereket

jól érzem magam mint aki
kezében virágcsokorral a vonaton
hülyén érzi magát

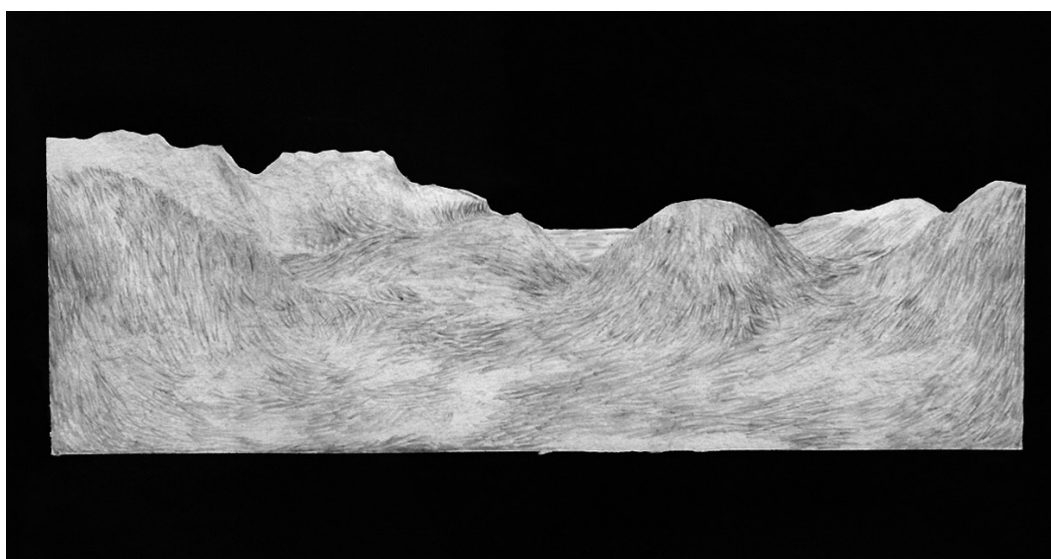
a szobámban
azt mondod
hogy a zsebemben a lyuk
az csak a zsebem saját
sokkal nagyobb zsebe
és jól érzem magam
mint elásni egy ásót

mint amilyen rossz egy fa leveleit
fémkapoccsal
visszailleszteni rá

mint szenteltvíz
a sündisznó hátán

minden meghozott döntésünk
egyben szavazat is arra
hogy milyen legyen az a világ
amiben élni akarunk
ezt mondom
és te ráncolod a homlokod
és én jól érzem magam
mint a pecsétek az ingujjodon
bárhol is
ejtetted őket

mint az űrállomás
különbféle gerjedt asztronautái
ahogy utat törnek étkezéstől étkezésig
az égen át

Cristian Rusu: The Innocence of the Landscape

jól érzem magam
de milyen jól is érezhetjük magunkat
egy világban ahol dörgés és villámlás
fordítva van
ahol több idő most nem lesz majd
kevesebb örökkévalóság később

milyen jól is érezhetjük magunkat
amikor bármelyik percben
romba dőlhet a közös életünk
ha elképzelünk egy homárt
farmerban

van egy kint
ami mindenhol van ahol nem vagyunk
és bármilyen ablakokon át
amit találunk
a nap leállt
mint egy ébresztő

zsebem zsebében
az ujjammal rád nézek

a dolgok világosak
amikor már tudod

világűr

(outer space)

távolabb vagy mint a világűr
és téged szeretlek jobban
és a szád egy nyitott száj a sötétben
gyere haza

csak ahogy az anyag elrendezte magát
az vagyunk

és minden reggel
bármi ami vagyunk
így készül el

az anyag mi leszünk egy csónakban
a sötétben
az anyag mi leszünk megint az ágyban
az anyag te leszel és valaki más

az anyag egy háztető lesz az éjszakában
a hold amit mi nézünk
a szájunk nyitott szájak a sötétben
az anyag mi leszünk megint az ágyban

az anyag fogak lesz a mosolyodban amikor
azt mondod

„elfelejtettem az esőt”
amikor az anyag az eső az ablakunkon
amikor fékezhetetlenek vagyunk a sötétben

az anyag távoli seregélyek lesz amikor
vezetünk
amikor közelebb vagy a seregélyeknél
útszéli csemeték állnak sorba nekünk
aztán nem aztán igen
az anyag mi leszünk megint az ágyban

az arckifejezésed a sötétben
egy hatalmas tűz méretű tűz
bárhol is vagy amikor nem is tudom
az anyag mindezek a dolgok volt egy darabig

az anyag te leszel és valaki más
az anyag én leszek ahogy kikapcsolom a
melltartód az éjszakában
az anyag te leszel és valaki más

hiányozni fogsz háttérben a világűrrel
a világűr még mindig közelebb van mint te
gyere haza

finoman megtelik

az inboxod

(your inbox gently fills)

erre a kórházra
ráférne egy kórház gondolod
miközben újra nagynak és ijesztőnek érzed
a világot
és otthon
finoman megtelik az inboxod

nem teljesen igaz
hogy minden kocsinak meg kéne állnia
amikor verset operálnak
de próbáld csak meg azt mondani
hogy nem volna jó

HORVÁTH BENJI fordításai

VASAS TAMÁS

a kert

/arányok/

ide fogunk ültetni egy akácfát

hihetetlen, hogy mennyire
kicsi ez a kert, de mindegy –

a miénk.

a falu fele azt hiszi,
egy pár vagyunk,
biztosan közöszlünk is,
undorító...

de erről nem tudunk mindketten

és így stimmelnék is itt az arányok

mert egy akácfához nem kell több

cetli

házig szorongattam a cetlit,
amit a kezembe nyomott,
aztán még az utcán kidobtam,
mielőtt felmentem volna

szokatlanul csendes volt
az a vasútállomás, ahol
elváltunk

talán egy bizalmas üzenet
állt a papíron,
amit nem akart csak úgy,
a szemembe mondani,

hogy, teszem azt, figyeljek
jobban a lehetemre,
vagy azt, hogy szeret.

üvöltések

az utolsó kapott mondatom:
„ne is lássanak többé”.

és nem is fognak, úgy tűnik.
sőt, ez már biztos.

mégis, nyugodt szívveréssel
ülök a zuhanó repülőgépen.
körülöttem csak káosz...

üvöltések, szakadozó gépek.
de én már látom közeledni
az öreg bálna nyúló száját,
a rózsaszín halcafatokat
néhány megmaradt fogán.
ez a békém alapja.

és pontosan tudom:
minden rendben lesz.
elnyelnek az üvöltések.

tintahalak dala

ahogy egy egyenlő szárú háromszöget
a tenger mélyén,

/és rögtön nem találjuk a helyét/

úgy az elúszó bálna árnyékát
sem azonnal látjuk, ha vesszük.

felszívódik... ha kihúzom az óceán fenekén
a dugót, és eltűnik a lefolyón át a sok
tengervíz a földbe, az is ilyen.

az is csak illanékony,
de nem gonosz.

marad egy bolygó száraz kádként,
vergődő bálnákkal.

hasonlítsd össze a lehetetlenséggel,
úgyis annyi van...

a farzsebből kilógó emberi jogok
egyetemes nyilatkozatával,

vagy a kindle-ön olvasott árvácskával...

vétele bárminek a tenger mélyén.

a felhőbe jut

ez az a hely. posványos.

régen itt egy nyugtalan
bibircsók pattogott a
rakparton, gyakran
tűnt fel évekig.

a helyieknek gyanús lett,
és légycsapóval ütötték,
végül mikroszkopikus
darabokban jutott a
fertőzött ebihalak
gyomrába.

így végezte.

de a híre felkerült
a felhőbe, felszállt,

talán egy gyermekért
könyörgő hajléktalan
asszony fohásza volt,
ami egyszerűen csak
magával rántotta,

legalábbis ezt beszéljük,
akik hisznek errefelé.

6 nap

/ eget néző szonátákhoz/

elasztikus rend nyúlik az égen

ez a mi házunk és a mi tetőnk

(anyagait vizsgálva:)

/téglából, üvegből, palából,

malterből, festékből, fából/

de én és én...

nem is tudom miből már

annyira régi és piszkos vagyok

de egy kicsit valahol szép

ahogy belesimulok a rendbe

így emlékszem a hipó szagára,
a torkát égető tüzekre

a jaegerre, ahogy egy csepp
mindig kilöttyen a szájából
és ott marad a kövön

a szétrágott rivotrilok ízére,
a sör keserűségére,
a kényelmetlen matraca

és a végállomáson egy fényképre,
amin két öreg kéz tartja egymást,
az egyik haldoklóé

és itt visszajára fordul a teremtés,
nem anti-, nem pusztítás,
csak a fordított

„elasztikus rend nyúlik az égen”

árvaház falán

utolsónak indult

ahogy minden más a kanyarokon túl

úgy csikorog a gépezet

úgy horkolnak az alkotók

hogy már nem hallani, látni még talán

hogy mit terveztek itt és mi nem lett

hogy megerősakolták a múzsákat

és kigyulladtak a hegycsúcsok

a kanyarokon túl nem maradt semmi

csak az árva és kéregető képzelet

Nagy Zalán 2003-ban született Marosvásárhelyen. A miskolci Deákpoézis verseny különdíjasa 2019-ben.

Dénes Gergő 1998-ban született. Gyerekkorát Oroszlányban töltötte, Tatán végezte a középiskolát. Jelenleg az ELTE Bölcsészettudományi karán hallgat filozófiát.

Szabó Márton István (1993, Budapest) jelenleg az ELTE film-tudomány mesterképző szakán tanul. Kötete: *Másodlagos kötés*, Jelenkor, 2016.

Crispin Best 1983-ban született, Londonban él. Az elmúlt évtized angol költészetének egyik legeredetibb és legfurább hangjaként tartják számon. Első verseskötete *Hello* címmel 2019-ben jelent meg a Partus Press kiadónál.

Vasas Tamás 1989-ben született Debrecenben. Jelenleg állam-bölcséleti és politikai filozófiai PHD-hallgató a Debreceni Egyetemen. Költő, slammer, fordító, zenész. 2020-ban jelent meg *Stílusgyakorlatok a kiábrándulás nyelvtanára* című verseskötete a Napkút Kiadónál.

PÉTER ÁRPÁD

Emlékezni: érdemes

Cseke Péter 2020. január 30-án ünnepelte 75. születésnapját. Számos köszöntő ünnepsége – melyek közül egyiken jómagam is nagy örömmel vettem részt –, neki ajánlott kötetek és e jeles évfordulóra „időzített” kiadványok közül négy emelkedik ki: az első és a legfontosabb az ünnepe kultúrtörténész által sajtó alá rendezett Jancsó Béla-levelezés harmadik kötete (Cseke Péter: *Jancsó Béla levelezése III. 1935–1940*. Kriterion Könyvkiadó, 2019.). Másodjára említjük a Máriás József által írt és Cseke Gábor által szerkesztett Cseke Péter-kismonográfiát, amelyet az alkotói az OSZK honlapján publikáltak – szellemesen: épp az írásuk „tárgyának” születésnapján (*Lélekörzés, léleképítés. Nyomkövető feljegyzések egy erdélyi kortárs életműhöz. Cseke Péter 75. éves születésnapjára*. OSZK: <https://mek.oszk.hu/20000/20073/>). A harmadik a tanítványai és kollegái által írt, hagyományos üdvözlőkötet (Botházi Mária [szerk.]: *Párhuzamos életutak. Emlékkönyv Cseke Péter 75. születésnapjára*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2019.) és negyediként azt a különleges, letisztult grafikájú, Cseke Péter által írt tanulmánykötetet, mely a *Magyar Napló* és a FOKUSZ Egyesület kiadásában jelent meg – szintén a 75. esztendő megünneplésére.

Ez a négy kötet metonimikusan referálja Cseke Péter életművét, amely magába foglalja a korai, szociográfiai metódusú újságcikkeket és a feltáratlan, kiadatlan, feldolgozatlan archívumok végtelen türelmű rendszerezése és értelmezése során megírt komplex, filológiai természetű „oknyomozásokat”, terjedelmes monográfiákat is.

Sokat gondolkoztam azon, hogy ebben a komplex, terjedelmes életműben miként is lehetne *tetten érni* azt az egy szót, amely jellemzi Cseke tanár úr – aki nekem is oktatóm – szellemi alkotásainak összességét. Egyelőre a „kontextus” szóhoz jutottam: Cseke Péter az, aki mindent a lehető legösszetettebb kontextusban lát, és minden oly módon szervez sajátosan funkcionális kontextusokba, hogy közben azon igyekszik, hogy a vele érintkező entitásokat is „működésre bírja” – legyen az egy mára már elfeledett kultúrtörténeti kuriózum, egy, mindenféle figyelemből kiesett élet munkájának az emléke (Jancsó Béla), vagy egy intézmény vagy több intézmény... Olyan társadalmi *szöveteket* azonosít és ír le, melyek értelmezése nem kezűgye a legtöbbszörünknek, és annyi, de annyi adattal dolgozik minden – szigorúan referenciális! – alkotása, amennyivel csak az ő generációjának leghatásosabb szerzőinél találkozhatunk. Cseke is, mint mi mindannyian, akik valamiféle *étosz* mellett elköteleződünk, és érdeklődünk a világ iránt, kiválasztotta azt a korszakot, amely történetének szilánkjait igyekszik ezekben az

alapos, *in-edit* tényezőket közkinccsé tevő munkáiban felmutatni, és – ismerjük be – valamiféleképp mitizálni. Cseke igazi világa az a „ki tudja, hányadjára újrakezdő” kultúra, a két világháború közti Erdély-idő jelentős intellektuális megvalósításának, az *Erdélyi Fiataloknak* és hatásának a kontextusa. Ennek a világnak a személyei és intézményei az ő életművének a nagy példái, ezek kontextusainak kikeresésével, hajdanvolt rendszereik feltérképezésével és rögzítésével próbál olyan élet- és működéspéldákat megmutatni, melyek az akkori nyomasztó és kilátástalan rendszerekben tudtak kulturális kontinuitást biztosító fórumokként működni. Olyan idők voltak ezek, amelyeket nehéz megérteni a mai, vállalhatatlanul cinikus és működésképtelen módon pragmatikus életszemléletek szemszögéből, viszont a Cseke által megtalált és közölt levelekből olyan tervek, olyan munkák háttértörténeti bontakoznak ki, melyek – így, viszszatekintve – nélkülözhetetlenek voltak ahhoz, hogy fennmaradjon az erdélyi magyar kultúra, funkcionálisak maradjanak az erdélyi magyar értelmiségi fórumok.

Az *emlékezet feltámasztásában* is interperszonális kapcsolatokat térképez fel levelek és naplók, tanúk és emlékiratok segítségével, kánonokat értelmez újra, és igyekszik úgy rekonstruálni a korabeli kontextusokat, hogy azokban felismerjük a mostani szellemi tájékozódások egyik jelentős konstituensét. Ebben a kötetben közel húsz esztendőnyi idő alatt készült írások vezetnek be abba a világba, ahol Dsida, Németh László, Jancsó Béla próbálták értéket menteni és teremteni, majd megismerünk olyan helyzeteket is, amikor, immár a Román Kommunista Párt erőszakkal érvényesített ideológiája nehezített meg sorsokat, lehetetlenített el életüket: Szilágyi Domokos, Pethő László, Gálfalvi György, Dávid Gyula – és, tehetjük hozzá: Cseke Péter. A közel negyedszáz írásból ugyanis több hivatkozik szerzőnk életeseményeire. Cseke ugyanis már akkorjában számos mozgalom részese, sok cikke jelenik meg, és így – óhatatlanul – saját magáról is beszél, amikor az erdélyi magyar szellemi örökséget tárgyalja. Az önéletrész itt azonban önéletrész inkább, Cseke ugyanis sosem elfogult ön maga hajdani munkássága iránt, hanem azt is – ahogy amúgy könyveinek rendszere is megszabja – mindig szigorúan kívülről értelmezi, és funkcionális kontextusában keresi tettei mai jelentését. Ily szempontból a legtanulságosabbnak a *Kántor Lajos szellemi építkezésének hátszaga* című fejezetet találjuk, ahol szerzőnk alig két mondatban utal saját intézményteremtő szerepére, melyet immár a szocializmus után kellett megvalósítania – kevés szövetségessel, tehetjük hozzá. *Nota bene*: ezek az intézmények, melyek létrehozásánál Cseke bábáskodott, mind a mai napig működnek, és számos kiváló értelmiségi nevelődött ki bennük.

Érdekes módszertana a könyvnek, hogy Cseke, hiába *élte meg* azokat az időket, emlékezete által megőrzött események mellé mindig dokumentumokat keres – leveleket, jegyzőkönyveket, mások emlékeit „keresi fel” és hívja elő, ahhoz, hogy feltá-

muljon előttünk egy komplex interperszonális kapcsolatháló, amely lehetővé tette azt, hogy a legsötétebb diktatúra eszendeiből is maradandó esztétikai értékek hagyományozódhassanak ránk. Ilyen fejezet pl. *A kézirat-veleményező Szilágyi Domokos szigorúsága*, amelyben Cseke a 70-es évek levelezőlapjaiból és a 21. század e-mailjeiből következtet ki lélegzetelállítóan izgalmas, „filológiai kriminek” is beillő kézirat-történeteket, nyomoz le ötleteket, szándékokat.

Az értelmezés módja meg erősen visszafogott következtetésekkel operáló kritikai narráció, ugyanis a könyv tudja, hogy a világ komplex textusaiban nem lehet teljességgel megérteni egy-egy „emberi csomópont” esetében annak minden, a világ egyéb részeihez kötődő szárait, ám szerzőnk különösen gazdag kapcsolathálója, mind kortársai, mind az ifjabb nemzedékek körében magától értetődőként működő beágyazottsága lehetővé teszi számára azt, hogy egy-egy, mára már elfeledett életműnek olyan aspektusait mutassa meg nekünk, melyek megértése teljesebbé teheti saját kulturális viszonyrendszere kondicionáltságának megértését is.

Példaértékű életutakat ismerttet velünk Csekének e könyve is – akárcsak az összes eddigi –, és különösen érdekes mozzanatok kiemelésével eljuttat bennünket annak a felismeréséhez, hogy kulturális hagyatékunk bizony gazdagabb, mint amennyire képesek vagyunk emlékezni vagy amennyire szándékunkban áll emlékezni, és hogy e kulturális értékeink megteremtéséről és megőrzéséről még a lehető leginkább nem-annakvaló időkben is gondoskodtak azok a szerzők, kultúraszervezők és értelmezők, akiknek az emlékezetét Cseke Péter ezen új tanulmánygyűjteménye támasztja fel, a felejtésre újabban oly hajlamos, kultúrájában oly cinikus és diszfunkciós jelenünk számára.

Cseke Péter: *Az emlékezet feltámasztása. Válogatott és újabb tanulmányok*. Magyar Napló (Ráduszkönyvek) – FOKUSZ Egyesület, Budapest, 2019.

FELLINGER KÁROLY

Kiszabott elégtétel

Nadrágzsebemből,
mialatt az ágyon fekvve
nézem a televíziót,
kiesik egy tízcentes pénzérme.

Akkor veszem észre,
amikor a távirányítóval
elzárom a készüléket,
s hozzáfogok megágyazni éjszakára.

A tízcentest meg, ahelyett, hogy a
pénztárcámba tenném,
a fal és az ágy közti résen
lecsúsztatom az örökkévalóságnak.

Éjszaka a félelem nem pazarolja
rám az időt.
Azt álmodom, hogy kiderül minden.
Az ég is.

Hagyaték

János vagy vár rád,
vagy hiánya pótolja jelenlétét,
de ha mindenhol jelen van,
időbe kerül az idő,

veszteniivalóval tömőd
be a lyukakat a zsákon.

Olyan

Olyan a szél,
mint a zászló,
amibe belekapaszkodik.

Mennyire megnyugtató érzés
rátalálni az ösvényre,
amit az eltévedt
vándorok tapostak,
ami mögénk vezet.

Jó idő van odakinn

A mai nap
akár a felbonthatatlan
albán konzerv,
egy örökkévalóság.
Kölcsönadtam
a konzervnyitót magamnak,
nem tudom visszakapni.
Egyszer még jóllakom
ezzel a konzervvel,
vagy azzal, ami benne van,
persze, ha valóban nyitni
szeretnék, magamba zárkózva,
fejre állva a házban,
amit mindjárt lebont
az emlékezés,
aminek saját két kezemmel
tisztítom le a tégláit,

Oana Pop: *The Two Faces of Honesty*

mint gyilkosok szívét
a dobogás.
A kocsonyával együtt
reszket a műanyag tányér,
talán már előbb is
jóraivaló, akár az ember gyomra,
hogy ne történhessen minden egyszerre.
Játszadozunk az idővel.

Népviselet

Megyünk ki sehová,
jövünk be sehová,
az elmúlás szemüvegén át
rálátunk a bölcs hegycsúcsra,
a kispert szakadékra,

nyaranta elhanyagoljuk a napot,
tisztába tesszük, akár
egy óriáscsecsemőt,
vagy a remény köldöksinórján
vergődő, tehetetlen apánkat.

Csuklás

Amikor csuklom,
anyám azt mondja,
biztosan emlegetnek,
ha van egy kis sütnivalóm,
azt is tudhatnám, ki,
ő bizony sejtí, de nem
árulhatja el,
esélyt ad nekem,
gondolkodóvá tesz,
majd amikor látja, hogy fuldoklom,
megitat velem hét korty vizet,
ami tényleg segít,
ilyenkor átfut az agyamon,

hogy a száraz rizsnek
semmi köze az egészhez,
valójában én emlegetem magamat
egyfolytában.

Lapszél

Anyám idegeskedik,
mert tizennégy éve
halott bátyját egyszer sem
hívta fel telefonon.
Biztosan történt vele valami,
ami csak az élőkkal szokott,
talán rosszul megy a sora és
azért nem hisz a teremtőjében,
amiért anyám igen.

A könyvek

A könyvek azért vannak,
hogy el lehessen rejteni bennük
sok mindent,
történeteket,
négylevelű
lóherét, egyebet.
A legjobb,
ha a könyveket senki sem olvassa,
mert akkor rejtve maradnak
a rejtett dolgok.
Amikor anyu kölcsönad valakinek
a könyveiből,
nagyon mérges leszek.
Mert aki olvasás után
visszahoz egy könyvet,
mindig gyanúsabb,
mint amikor elvitte,
és a könyvet is gyanúba keveri.

Tréning

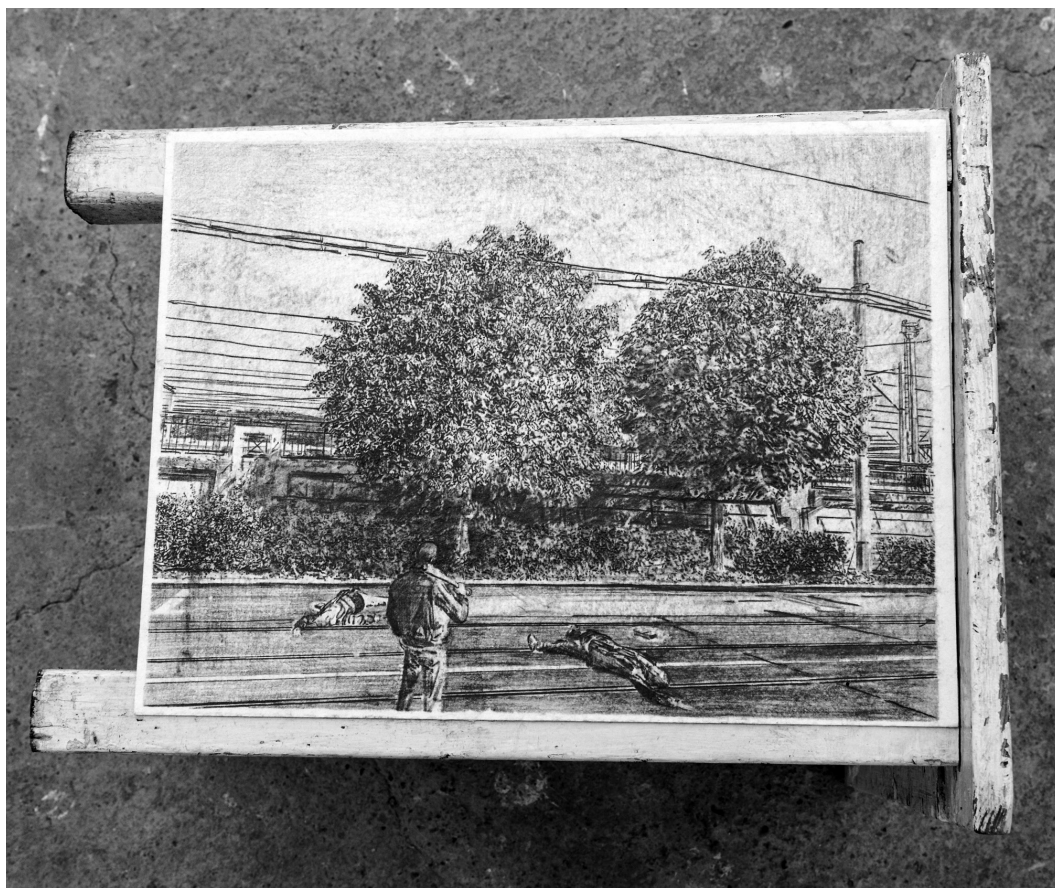
Úgy kezdődött minden, hogy fejembe vettem: rendőr leszek. Nem tudom, mi ütött belém, talán az egyenruha, a hatalom, a jó kereseti lehetőség csábított, mert hát milyen az ember húszévesen?! Igaz is, mindez közel tizenöt éve történt, eddig senkinek nem beszéltem róla. Most sem jókedvemből teszem.

Szóval: beiratkoztam, sikeresen túleltem a felvételt jelentő fizikai állóképesség-vizsgán. Nem olyan nagy kunszt 4 perc alatt lefutni az ezer métert, 1 perc alatt csinálni húsz fekvőtámaszt, és hasonlók. Felvettek, na. Azt elfelejtettem mondani: nem akartam én rendőrtiszt lenni, nem akadémia volt ez, csupán fél-éves gyorstalpaló, minek utána beültetik az embert egy autóba, s kiküldik például forgalmistának.

Nos, a sikeres felvételi után (el voltam szállva magamtól, máris rendőrnek éreztem magam) elküldtek a fővárosi kiképzőközpontba. Nem tudom, miért pont oda, úgy látszik, ez volt a végzetem. A megyénél is zajlott képzés, csak kisebb léptékben, és ott éppen nem volt hely, vagy mit tudom én. Szóval, be a fővárosba. Vagy húszan verődünk össze, hozzám hasonló szépreményű taknyoncok. Csakhamar kiderült, ez nem katonaság, nincs újoncszívatás és hasonló szekálások. A kiképzőtisztünk azért szigorú volt, de látszott rajta, csak meg akar tanítani nekünk dolgokat, igazából partnerként kezelte.

Harmadik hónap után már egyenruhába öltöztünk, és beosztottak egy-egy rendőr mellé járőrözni. Persze, csak tanuló jelleggel, fegyvert például nem kaptunk, és a rendelkezés szerint sem az igazoltatásban, sem más esetleges bevetésben nem vehettünk részt. Egyelőre. (Rendelés ide vagy oda, én a második napon már közúti ellenőrzést végeztem. Na, de nem ez a lényeg.) Rövidesen S. százados mellé kerültem, éjszakai műszakba. Kurvázni. Minden tanonc ide kíváncszott. Sorshúzással döntöttünk. Úgy éreztem, megfogtam az Isten lábát... Jártuk az utcalányok által frekvenciózott városrészeket, igazoltattuk, felszólítottuk őket a köztér elhagyására, elvileg bírságot is róttunk ki, szóval, mindent megtettünk, hogy illegális mesterségük gyakorlásáról leszoktassuk őket. Mondom, elvileg. Nem tudom, mikor, hány éve/évtizede alakult ki annak praxisa, hogy igazoltatás esetén az utcalány egy gyors menettel, többnyire egy diszkrét szaxival „vásárolja meg” (ideiglenesen) mentelmi jogát, mindenestre nekem nagyon tetszett az eljárás. Azt mondtam magamban, már ezért megérte rendőrnek jelentkezni, és a fővárosba kerülni.

S. százados, kemény, bikanyakú, darabos harmincas, mondhatni, sportot űzőt a dologból. Tudta, hol kell félrehúzni a járőrautóval, az éjjeli lepkék is tudták, mi az úzus, a rendőrkocsi két szembe nyitott ajtója közt letérdelve egy-kettőre letudták a penzumot. Amikor először mentünk,

Matei Toşa: *Objects From My Memories nr. 35: Killing Time*

azt mondta, sajnos a rendelkezés szerint nekem tilos az igazoltatás. Már éppen kezdtem háborogni magamban, amikor észrevettem, hogy kajánul vigyorog. Kisvártatva megveregette a vállamat, és azt mondta, ne félj, a legpuhább szájúakhoz viszlek. Nekem azelőtt kevés dolgom volt lányokkal, kissé szemérmes voltam. De ez egészen más volt. Semmi gátlás, semmi szégyenérzet. Olyan egyszerűen ment minden, és olyan gyors! Csak kivetted a szerszámodat a szliccen, és odatarottad. Többnyire kivénhedt, lestrapált kurvák voltak ezek (fiatalabb korokban biztos voltak jobb helyeken is, vetkőző bárókban, ilyesmi, aztán, ahogy öregedtek, kiszorultak az utcára), de klintonozni úgy tudtak, olyan rutinnal, hogy... Néhányan már a foga is hiányzott, de azért úgyszólamód tapadt, a gerincvelődet is majd kiszívták... Olyan éjszaka is volt, hogy négy-öt akció is összejött. Versenyeztünk a századosommal, hogy ki bírja tovább... Mit mondjak, egyikünk sem vallott szégyent... Izzott, robbant bennünk a tesztszteron.

Szóval, gyöngyéletem volt, na. Más természetű ellenőrzésekből olykor egy-két kártya cigaretta, és egy-egy üveg jó minőségű pia is került. A további kiképzést, az erőnléti és lögyakorlatokat letudtuk, szabadidőnkben pedig azt csináltunk, amit akartunk. Nagyokat ettünk, piálgattunk, meséltük az élményeinket, és készültünk a következő bevetésre. Heti három éjszaka. Úgy éreztem, többet is kibírnék.

Tán egy hónapja se tartott még ez a gyöngyélet, amikor a legmenőbb kereskedelmi tévéadón riport jelent meg, hogy vajon miért van a fővárosban annyi utcalány, amikor törvény tiltja működésüket, és a rendőrség elvileg fel is lép

ellenük. Elhangzottak ilyen-olyan célozgatások. Természetesen (szerencsére) explicit képanyag nélkül. És milyen a média: szeretik felfűjni a dolgot, szenzációt csinálni. Másnap már a másik csatorna esti főhíreibe is ez volt a központi téma, még több célozgatással; a korrektség jegyében megszólaltatták a főkapitányt, aki próbálta védeni a mundér becsületét, elmondta, hogy beosztottjai rendszeresen rónak ki bírságokat az utcalányokra, de egyebet nem tehetnek. Másnap minden egységhez, őrshez ment a drót, hogy tessék odafigyelni.

A századosom morgott egy ideig, hogy a franc a rohadt tévébe, azokra a kurvákra ott mindenkinek szüksége van. Egy-két jegyzőkönyvet a következő bevetésen tessék-lássék ki is állított, és a lányokat elzavarta, de aztán azt mondta, nem tölti az idejét irkálással, ezek a bírságot úgysem fizetik ki, inkább viszatér a régi módszerhez, az mindkét fél számára jobb. Nekem valamiért rossz érzetemet támadt, kértem, legyünk körültekintőbbek. Legalább vigyük be az őrsre a lányokat. A százados leintett, hogy az felesleges komplikáció. Csupán annyi óvintézkedést volt hajlandó foganatosítani, hogy egyszerre csak egyikünk igazoltasson, a másik tartsa szemmel a terepet. Úgy tűnt, a módszer be is válik. Kissé körülényesebben, de kezdett visszatérni az élet a régi kerékvágásba.

Aztán egyik éjjel, amikor épp a százados igazoltatott, én pedig őrködtem, a közeli fáról valami mozgolódást vélt hallani. Meghűlt a vér bennem. Közelebb léptem, és hát egy fiatal srác kandikált ki az ágak közül, kezében fényképezőgéppel. Nem tudtam eldönteni, valamelyik tévécsatorna megbízásá-

ból dolgozhat-e, vagy hobbiból lesifotóz, de végeredményben nem is volt lényeges. A rendőrautó szerencsére takarta valamennyire az akciót, az utcai lámpákat pedig árnyékolta a faszor lombozata, így a homályban vélhetően nem tudhatott túl jó minőségű képeket készíteni (bliccet természetesen nem használt), de olyanokat talán igen, amelyeken felismerhetőek legyenek a körvonalak, és hogy mi történik. Ha egy ilyen kép kimegy a médiába... Belegondolni se mertem. Rámordultam a srácra, hogy mi a francot csinálsz te ott?!, nem válaszolt, hanem sebtében kezdett lekászálódni, hogy kezeket oldjon. Ekkor eszmélt fel a századosom, mi van, te?, kiáltotta, egy fotós!, szóltam vissza elhaló hangon. Tudtam, hogy meg kéne fogni, és elszedni a gépét, de az erőm elhagyott. A százados ellenben nem sokat teketóriázott, sebtében elpakolta a szerszámát, és már ott is termett, pisztolya után nyúlva; állj vagy lövök!, szólt rá a srácra, aki már leugrott fáról, de esze ágában sem volt megállni, futni kezdett, kezében a fényképezőgéppel. Állj, állj!, kiáltotta újra a százados, arca elborult, láttam rajta, hogy egy pillanat alatt lepörögnek agyában a várható következmények, hogy karrierjének annyi, stb.; állj!, kiáltotta ismét, és ujjja mozdult a ravaszon. Azt hittem, figyelmeztető lövést akar leadni, de nem, belélt hátulról a srácba, az egyet hördült, és eldőlt, mint a zsák. Odaléptem, és megállapítottam, a baj nagy: a gerincét találta el a golyó, kínjában maga alá csinált, még vonaglott, de már vége volt. A százados szentségelt, de volt még anynyi lélekjelenlét benne, hogy a fényképezőgépet a földről felvegye, és elrejtse. (Nem is került elő a gép soha, így a képek sem, terhelő bizonyítékként.) A folytatás is olyan gyorsan történt. Mentők, rendőrség, tévé. Nyilatkozatot kellene adnom, de képtelen vagyok, csak habogok össze-vissza.

Kórházba kerültem poszttraumás sokkal. Kéthavi kezelés után az orvosok kiengedtek, de a rendőri karriertől határozottan eltanácsoltak, és óva intettek az izgalmi megterheléstől. S. százados pere még zajlott. Egyszer engem is beidéztek, de csak azt az egy mondatot szajkóztam, amit a védőügyvéd a számba adott, és bősen lobogtattam a kórházi kibocsátóm. Végül az ítélet szerint a századosot megfosztották rangjától, de csak két év felfüggesztettet kapott: vallomásában védőügyvéde tanácsára arra hivatkozott, hogy bevetés közben túlreagálta a veszélyt. Hogy milyen veszélyre gondolt...? A fotókról nem esett szó, sikerült az ügyet más irányba terelni. Az igazoltatás részletei valahogy homályban maradtak, a média ezúttal is célozgatott egy ideig, a belügyminisztérium pedig kártérítést fizetett a srác családjának, de azzal aztán elcsitult az ügy.

Miután hazakerültem, csak ténferegtem. Ha kérdeztek, annyit mondtam, bevetési baleset. A teljes igazságot a szüleimnek se mondtam el: szégyelltem. (Akkor még. De most már mindent tudnak. Megértenek, és támogatnak a gyógyulásban.)

Gyógyszereken éltem. Megpróbáltam munkába állni, de képtelen voltam a kiegyensúlyozott, rendszeres tevékenységre. Rélmálmok gyötörtek: én igazoltattam az utcalányt az autó mögött, én lőttem. És ezt olyan gyakran megálmodtam, hogy lassan kezdtem azt hinni, ez a valóság. Aztán újabb sokkhatásként ért, hogy férfiként nem működök. Ez jó egy évre az eset után derült ki, addig nem is közelítettem nőhöz. Ekkor azonban olyan szépnek és romantikusnak indult minden, megismerkedtünk, talált a sző, volt izzás meg minden, de amikor oda jutottunk, egyszerűen nem akart... És következő alkalommal se... Kivénhedt, fogatlan, hamuszínű arcú utcalányok képei kavargtak a fejemben, fülemben ott visszhangzott a lesifotós halálhörgése. Így hát az alig bimbózó kapcsolat gyors, kínos véget ért.

Depresszió, világfájdalom. Szüleim valahogy tartották bennem a lelket, etettek, rendeztek. Néhány év úgy telt el, szinte nem tudnék számot adni róla. Aztán anyám biztatni kezdett, menjek ismét orvoshoz, pszichológushoz, akármihez, de valamit kezdjek immár magammal. Pszichiátrián voltam már eleget, több gyógyszerrel nem akartam szedni, valami alternatív megoldás kellett. Így jutottam el S-hez, a pszichotrénereimhez. Amikor ajánlották, először hallani se akartam róla, már csak azért se, mert úgy hívják, mint a százados... De meggyőztek, hogy profi, érti a dolgát. Fenntartásokkal, de felkerestem. Ennek immár ötödik hónapja. Azóta hetente kétszer szeánszolunk. Lassan kezd visszatérni belém az életerő. Lassan képes leszek szembenézni a múltammal. Kimondani, leírni, megmutatni: ezek a kulcsszavak. Meg akarok gyógyulni, nem akarok öngyilkos lenni, mint a százados! (Milyen kemény ember volt, és hogy odalett! Haláláról a volt „kollégák” értesítettek. Lehidaltam. Temetésére nem bírtam elmenni.)

Azt kérdik, nem szégyellem kitergetni a múltamat, hogy más csámcsogjon a szaftos sztorimon? A bűnnel titkon együtt élni nagyobb szégyen, mint azt bevallani. Azt mondják, vigyázzak, ne legyek kegyeltsértő. S. búcsúlevelet írt, őszinte megbánással beismert mindent, tehát nem én „leplezem le”. Azt mondják, vigyázzak, ne kompromittáljam a rendőrséget. Ami volt, rég volt! A mai rendőrség egészen más! Ma már utcalányok sincsenek, de ha mégis, nem úgy igazoltatják őket a rendőrök, mint mi, de nem ám! A mai rendőrök a sziklaszilárd erkölcs megtestesítői.

Azt kérdik, nem tartok attól, hogy eme írás alapján a bíróság újra megnyitja a dossziémat, és elítélnek például hamis tanúzásért? Ha oda jutunk, azt is vállalom! A pszichotrénereim szerint egyébként nem kérhetnek számon rajtam semmit, mert úgymond, nálam egy kicsi baj van az emeleten... Mint általában mindenkinél, ki írásra adja a fejét.

Lassan végeztem. Mindjárt megnyomom az Entert, és fellövöm ezt a szöveget az éterbe, hadd olvassa mindenki. Onnantól már nem én számítok, csak ezek a sorok. És ez olyan jó. Könnyíték magamon. Úgy, de persze egészen másként, mint egykor.

VÁRI CSABA

Két vers

Antal Balázsnak

1.
2007

*Akkor annyira kétségbe estem,
hogy azóta is csak kérdezgetek úton-útfélen,
hogy most jobbra van, aminek balra
kellene lennie, akkor is, ha ti már
nem emlékeztek arra,*

*hogy hányszor kell elkészülnie a világnak,
vagy hogy a végeérhetetlenbe
meddig kell még belegázolni,
holtsápadtan magunkat kerülgetve,
hogy lehessen még szólni,*

*hogy hányadszorra és hányszorosan
kell még belehalni és hallani
tíz év múltán is, amint a szél
a választ visszahordja,
hogy be kellene már vallani,*

*barátom, itt nincs rendben valami,
mind kevesebben megyünk fel a hegyre,
és erről már senki sem beszél,
már semmi sem az, ami,
és mind cinkos, aki fél.*

Alexandra Mocan: *Embracing Damage*

2.
2017

*Innen már sehogy és sehova sincsen,
eléggé ittvagyok ahhoz, hogy lássak.
A tekintet végigpásztáz, megáll,
nem keres szárnyat a zuhanásnak.*

*Majd mindent belátni innen fentről,
pontosan, hibátlanul és teljesen.
Az életem hójait a tévedéstől
már nem takarhatja le a szemem.*

*A szívem is itt van, itt kopárlik,
nehézem mondom, hosszú ősz volt.
Egy felhőszárny lecsüng, egész a vállig,
eggyéforrt bennem a kettévett égbolt.*

*Mert visszahullott akkor minden csillag,
némán, a titkos, gondos égi rendbe.
Már mindent és nem értek semmit,
hogy mért voltam lent és jöttem fel ide.*

*De innen már csak ez a belátás éltet,
hogy el se dönthetek semmit sem.
Foszló fonalát a csomózott létnek
gyantázza, és majd elszakítja Isten.*

A folyó dialógusa

A folyó hömpölygő szelleme a dolgok medrében halad. Mindeközben úgy tűnik, nem a folyó halad a dolgokban, hanem a dolgok folynak a folyóban, héralkei-toszi módon. A víz folyékony láncfonalaiból furcsa alakzatok, bizarr rajzok szövődnek, melyek nem állítják meg hömpölygését, hanem egyszerűen belecúsznak ezen Idő idejébe. Ez a folyó szalad, mivel csak szaladni tud. Szaladásának szaladni-tudása titkos törvény, mely „szeret rejtőzni”. Ki indította el folyását? Ki készítette folyásra a dolgokat, vagy ki készítette arra őket, hogy dolgokként folyjanak? Aki kérdez, választ akar, és a csobogó szellem szóba elegyedik vele. A beszélgetőket a dialógus szelleme és a folyó szelleme hívja szóra, s a két hang összecsap egymással, végeérhetetlenül.

Első Hang: Ez a folyó formákkal és életekkel van tele, miként a tó, melyről Leibniz beszélt,¹ és nem létezik, hacsak nem a benne lakó tűnékeny formák sokaságaként.

Második Hang: Ily módon nem lehet azonos ezen formák egyikével sem!

Első Hang: Vagy még inkább, több, mint ezek összessége, mivel egyszerre vagy egymást követően bírja mindegyiküket.

Második Hang: Tehát az összes többi folyóval ellentétes irányba folyik?

Első Hang: Nem értem a kérdéset.

Második Hang: Minden folyó forrásától indul, és a tengerbe ömlik bele, tehát a forrás jelenti a folyók múltját. A folyók forrásaiktól jönnek, és nem afelé haladnak. De ez a folyó egy olyan forrástól jön, ami a jövő. Ez a forrás tehát a folyó jövője.²

Első Hang: Miféle furcsa dolgokat mondasz? Úgy beszélsz, mintha a Szibíliák egyike vónál. Abban egyetértek, hogy ezen folyó vízei valamiféle diagramhoz hasonlósak, mely mágikus módon a semmiből indulva jelenvalóvá teszi önmagát.

Második Hang: Bizonyos, hogy van valami mágikus – a kozmogónia mágiájából jövő – ezen monstrum spontán képződésében. Semmiből keletkező lét ez.

Első Hang: Úgy véled, a semmi a lehetséges jövő?

Második Hang: Nem; úgy vélem, a jövő, illetve az eljövendő lehetőségek, melyek szerteágazva körbe fonnak egy adott dologot, teszik lehetővé azon dolog folyamatos létesülését.

Első Hang: Az esszenciák, melyekről Platon beszél, azon lehetőségeknek felelnek meg, melyek szakadatlanul újabb és újabb entitásokká szervezik magukat, a jelenlétek jelen-létében.³

Második Hang: Azt hiszem, a világ a jövőből árad ki a jelen felé, majd onnan a jövő felé.

Első Hang: Ez esetben a lét-lehetőség valami erősebb és meghatározóbb, mint a valóságos itt-lét.⁴

Második Hang: A valóság megvalósul; a valóság lényege a megvalósulás. Korunk egyik legnagyobb filozófusa a világ világgá válásáról beszél (die Welt weltet).

Első Hang: A világ megtörténeése tehát nem egyéb, mint annak a lehetséges horizontjából kiinduló létesülése.

Második Hang: A jövőnek a világ struktúrájában betöltött elsőbbségéről beszélünk, de nem szabad felednünk, hogy az időnek három dimenziója van, s ezek mindegyike elengedhetetlen a lét megértéséhez.

Első Hang: A jövőt megcélzó pillanatot, az eljövendővel-való-előzetes-azonosság – ami elsődleges aspektusa ezen világ ontológiájának – teszi lehetővé a Lét kivetülésként (Entwurf), vagyis kivetülő uralomként való elgondolását.

Második Hang: A dolgok formája eredetileg egy transzcendáló képzetben rajzolódik meg, egy teremtő képzelőerő révén, mely kialakítja önmaga manifesztálódását. Világos, hogy ezen képzet nem valamiféle emberi erő. Vagyis az ember valami elképzelt: ezen képzelőerő, Imaginatio Divina által adott.

Első Hang: Azt állítod tehát, hogy az istenek, a dolgok szabadjára engedésével – a képzet révén bontakoztatva ki őket – szabadjára engedik és elindítják az időt?

Második Hang: Az idő – illetve az idők – folyója, úgy hiszem, oly módon lett megalkotva vagy kiszabadítva, ahogyan megnyitják evilági folyóink zsilipeit, hogy folyjanak.

Első Hang: Értem. A mozgó minden mozgása ezen eksztatikus feltárulkozás vagy gátnyitás mozdulatlanságán alapul. A mitologikus kibontakozás mozdulatlan színpadán megy végbe a történések heves váltakozása.

Második Hang: Talán a törvény, mely „szeret rejtőzni”, a Lét ezen archetipikus történeése, mint a nyitott nyitottsága. Talán a létesülő és tovaszaladó megtestesülés egy titkos felfedésen alapul, mely egy új idő benyomulását jelzi.

Első Hang: Talán minden idő egy adott Bűvölet ideje, a dolgok egy adott struktúrájának érvényessége. Születés és romlás nélkül nem élhetnénk át a dolgok tovahaladását.

Második Hang: De vajon az eloldozó-színpad időbelisége, a maga során nincs-e elmerülve a transzcendencia folyamatában vagy időbeliségében? Vajon Heidegger nem a Lét történetéről beszél? Talán lehetséges egy, az evilági egymásra következősén túli egymásra következős.

Első Hang: Egy olyan törvény előtt állunk tehát, mely még titkosabb a rejtőzni-szerető törvénynél. A fundamentum élménye, úgy tűnik nekem, a titkoktól újabb titkok fel vezet bennünket, s az elvek egyre titkosabb lánczemeihez jutunk el ily módon.

Második Hang: Ezen a ponton, azt hiszem, a gondolkodás, amikor megkísérli a megalapozott törvényeit a megalapozóra alkalmazni, illúzió áldozata. A Lét eloldozó birodalma, fellobbantó erő, egy pusztán megnyílás, mely mentes a sokféleségtől. Uralmának transzcendenciája megóvja őt mindenféle átmenetiségtől.

Első Hang: Az ezen Hatalom által sugallt tevékenységek lehetőségeinek megvalósulásai a Sugalmazó-Lét által ébresztett sugallatok, de ez a Sugalmazó-Lét a Sugallt sokféleségére céloz.

Második Hang: A Sugalmazó-Lét tehát nem irányul semmiféle, a sugalmazottal mint létezővel való együttélésre, metatemporális, tehát az idő alá van vetve hatalmának. A Lét manifesztálódásainak sokfélesége, a világ korszakai, avagy a különféle teofániák nem temporalizálják azok transzcendentális-transzcendens Eredetét. A Fény mindig több az általa megvilágítotttnál.

Első Hang: Amit Heidegger a Lét történetének nevez, valójában nem egyéb, mint a Lét paruziáinak⁵ egymásra következése, dialektikája. Nem beszélhetünk valami olyasminnek a történetiségéről, ami végső soron metahistorikus, illetve az egymásra-következők berobbanója.

Második Hang: A Lét azonban minden paruziájában, vagyis felfedésében/megnyilatkozásában jelen van, abból kifolyólag, hogy egyedüli tevékenysége (hogy így fejezzük ki magunkat) a felfedés/megnyilatkozás. De ez a tevékenység nem úgy van jelen, mint tettek sorozata, hanem megmarad tiszta tevékenységnek, túl a tetteken. A Lét ragyogásai ragyogó hatalmából születnek, és nem szennyezik be letkeztető ragyogásának egységét.

Első Hang: Mindazonáltal az általad említett ragyogásokban, melyek végül is a történelem mitikus Mintái, megállapítható egy kisebb vagy nagyobb mértékű hűség A Sugalmazó-léthez. Vagy másként, létezik egy nagyobb vagy kisebb mértékű közelség az eredeztető Igazsághoz.

SZAKÁCS PÉTER fordítása

A fordító jegyzetei:

¹ Utalás Leibniz *Monadológiájának* metaforájára: a tó, mely halakkal van tele, a halak pedig vízcseppekkel, melyek mindegyike olyan, akár egy tó, a végtelen univerzumot, illetve a mikrokozmosz által leképezett makrokozmoszt jelképezi.

² A folyó forrása ebben a kontextusban heideggeri kifejezéssel a kivetülést jelenti, egy meghatározott víziót, mely az adott korban eluralja az emberek képzetét, meghatározza megismerésüket, cselekvésüket, és – Ferreira da Silva felfogásában – a megismeréshez, illetve cselekvéshez képest bizonyos értelemben elsődleges; egy gyökeresen új történelmi korszak csak egy új kivetülés megjelenésével jöhet létre.

³ „no ser-presente das presenças”

⁴ „estar-aí”, vagyis a *dasein* portugálul használt megfelelője.

⁵ Eljövétel, látogatás, Krisztus második eljövetele.

Vicente Ferreira da Silva (1916–1963), brazil matematikus, egzisztencialista filozófus. Számos filozófiai és logikai tematikájú mű szerzője. Filozófiai munkásságát Heidegger és Schelling határozta meg.

Mi szép, ha nem ez?

Nehéz elhessegetnem egy nemrégiben olvasott szöveget, amely erősen rezonál a kolozsvári Visky Ábel első egész estés alkotására, így engedtessek meg, hogy idéctálgassak belőle pár sort. Kurt Vonnegut szavai ezek, aki hadifogolyként tanúja volt a második világháború egyik legkegyetlenebb momentumának, Drezda porrá bombázásának, ami aztán örökre meghatározta életszemléletét: lesújtó volt véleménye az emberiségről, de megértéssel és együttérzéssel viszonyult az egyénhez. Élete utolsó éveiben egy középiskolás osztálynak címzett levelében néhány jó tanáccsal szolgált: „A hangsúly minden művészet esetében a gyakorlásra van [...] Nem számít, hogy jól vagy rosszul csináljuk, ha nem a pénz, hanem a tapasztalatszerzés vezérli és az, hogy kiderüljön: mi is van bennünk legbelül, ami táplálja a lelket [...] Kezdenek hozzá azonnal és legyenek művészek életük végéig! Táncoljanak haza sulis után, énekeljenek a zuhanyzó alatt, rajzoljanak arcot a krumplipürének, játsszák el Drakula grófot! [...] Írjanak egy hatsoros verset, bármiről, csak rímeljen! Tépjék ici-pici darabokra, aztán dobják el! Ne mutassák meg senkinek. Úgy fogják magukat érezni, mint aki máris dicső jutalomban részesült! Tapasztalatot szereztek, számos dolgot megtanultak saját magukról és táplálták a lelküket!”

S talán keveseknek van nagyobb szüksége efféle „lélektáplálásra”, mint börtönben raboskodó apáknak. Ez ügyben segít Visky Ábel három fegyházlakónak: az a kéréssel fordul hozzájuk, hogy írjanak mesét gyerekeiknek, amit majd szülők, gyerekek és ő maga együttes erővel fognak vászonra vinni. A mesekreatív folyamat egyrészt az eszképzizmus lehetőségét nyújtja a monoton börtönélet hétköznapijait elszennvedők számára, másrészt terápiás funkcióval bír: a fogvatartottak saját vágyaikat, bánataikat, reményeiket írják bele, harmadrészt pedig közös programot, összehangolt tevékenységet biztosít a családok számára, akiknek erre igazán nagy szükségük van, hiszen, ahogyan a három főszereplő is együttesen vallja: mindennemű próbálkozás ellenére, a börtön az emberi kapcsolatok legnagyobb hányadát tönkretesz.

Zoltán, Tibor és Gábor erőszakos bűncselekményekért ülnek, ki rablásért, ki súlyos testi sértésért, ki huzamosabb, ki rövidebb ideig kell még várjon a különböző magyarországi fegyházakban. Visky

Ábel élelétását dicséri, hogy a merőben különböző technikával megrendezett mesék a család szereplőinek legjobb erőit domborítják ki, illetve sikerül helyzetükre, érzéseikre, vágyaikra reflektálniuk.

Gábor nemsokára szabadulni fog, felesége aggódik, hogy férje mennyiben változott meg a rabság alatt, viszont két kamasz fia és kislánya felhőtlen örömmel várják hazatérését, ezért az ő történetük a körülményekhez és a többiekéhez képest a legrózsásabb. Ennek folytán az anakronizmusokkal teli, sárkányos-királyfisi történet a legoldottabb és a leghumorosabb, főleg a fiatal srácok nyelvi leleményessége miatt. Az ő meséjük rajzanimációként valósul meg, ami nem mellékes, ugyanis a film során megfigyelhető, hogy minél borúsabb egy család helyzete, kapcsolata, jövőképe, annál valószínűbb, földhözragadtabb a film egészének szövetébe illesztett meseepizódok technikája, formavilága.

Az apjával együtt raboskodó Tibor aktuális élettársával és annak négy gyerekével ápolta kapcsolata konfliktusokkal teli. Tibor hiába próbálkozik, a nő nem bízik abban, hogy a férfi képes kitartani mellettük és élhető körülményeket teremteni számukra. Habár sokadszorra tér vissza a rácsok mögé, még fiatal és saját gyereke sincsen, de legalább megvan az esélye arra, hogy ha nem is a közeljövőben, de egyszer sikerüljön megállapodnia és így vagy úgy távol tartania magát a zárkától, nem úgy, mint apja, aki idős korára már elmondhatja magáról, hogy többet élt bent, mint kint. Tiborban látszólag megfogalmazódik az elhárítás egy tisztességes élet elkezdésére, így a digitális trükköket, mozgó díszleteket és jelmezes szereplőket ötvöző hibrid animáció az apa és fia közti ellentétet tematizálja, ugyanis a mesebeli Tibi nem hallgat apjára és visszadobja (a volt élettársa lánya által alakított!) aranyhalat, ami aztán természetesen nem marad jutalom nélkül.

Kétségtől a fiatal Zoltánnal azonosul leginkább a néző: szelíd tekintetéből kiolvasható a családi kötelék utáni vágyakozás, a múlt elfogadása, megbánása. Beletörődik abba is, hogy felesége elhagyta és mással keresi a boldogulás lehetőségét, viszont gyerekeit igyekszik magához

közel tartani, jó kapcsolatot ápolni vele. Annyira, hogy őt teszi meg rémálmod be-mutató meséje malacka-főhősének, aki igazi szüleihez indulva eltéved a sötét, veszélyes, titokzatos erdőben. Ez a mese már élelőszereplős, így a legkitárulkozóbb, legkendőzetlenebb mind közül.

A *Mesék a zárkából* nem egy szocio-doku-reality mesebetétekkkel, a kamera nem tölt hosszú időt a fegyencek életkörülményeinek és a börtönvilágnak a pásztázásával, és a szereplők mélyszegénységben tengetett életének tablószzerű bemutatásával sem. Visky Ábel kizárólag idealista premisszáját akarja kifejezni (amit szöveges formában jelez is a filmje nyitányában), miszerint „a fikció felszabadít”, ezért is egyengeti biztos kézzel filmjét a zárlatot kitevő, katartikus montázs felé, amelyben az apák és családjaik elérzékenyült arcát mutatja, amint először szembesülnek az általuk írt történetek filmes/animációs formájával. Ha nem is „szabadítja fel” és váltja meg ez a kísérlet az alanyait, de mindenképp kizárólagos öket komfortzónájukból, és egy olyan „lélektáplálásban” és önismereti élményben lesz részük, amelyből magabiztosabban táplálkozhatnak a jövőben, ahogy a fenti Vonnegut-idézet is hirdeti. És hogy az amerikai írómaster egy másik bonmot-ját is idézzük: „Mi szép, ha nem ez?”

A filmnek legfeljebb némi túlzott szentimentalizmus róható fel túlzott családi életkép-montázsai miatt, de enyhe sallangossága ellenére a *Mesék a zárkából* egy bátor, ötletes, őszinte, szereplői felé figyelemmel, mély empátiával és humanizmussal forduló alkotás, ahogy Visky Ábel régebbi, rövid, YouTube-on már jó ideje elérhető dokumentumfilmjei/dokumentumfilmjei is, a *We Are The Championstól* a *Zsolt és Krisztáig*.

Mesék a zárkából, színes magyar dokumentumfilm, 75 perc, 2020. **Rendező és forgatókönyvíró:** Visky Ábel. **Operatőr:** Kürti István, Nagy Zágón. **Vágó:** Hargittai László, Vághy Anna. **Zene:** Asher Goldschmidt. **Szereplők:** Putnoki Alex Gábor, Putnoki András, Putnoki Anitáné, Putnoki Anita, Putnoki Gábor, Kanász Dávid, Kanász Zoltán, Kanász Zsófia, Kanász Mátyás, Jónás Tibor, id. Jónás Tibor.

Az utcaszínház – egy lehetséges meghatározás felé

(Teatrul de stradă – către o posibilă definiție)

Ami az utcán zajlik, annyira döbbenetesen változatos, hogy nincs mit csodálkozni: a megadott vagy felvállalt meghatározások egyszerűen csak követik ezt az algoritmust.

Adott tehát az: utcaszínház, városi színház, utcai mozgás, utcai kultúra, művészet a szabadban, avagy a nyilvános terekben, előadás nem-konvencionális terekben, underground művészet és még ki tudja, hány, országtól és kultúrától függően.

Az előadóművészetek szakértőinek egész serege: rendezők, előadók, írók, képzőművészek, médiaformálók, mindannyian azon munkálkodnak, hogy a város tereit ihletforrássá alakítsák egy-egy kulturális projekt megszervezéséhez. Különlegesmód találatok, ami a stílust, a formákat vagy az írásmódot illeti. Azonban meg kell jegyezni, hogy ez utóbbi, mármint az írás, leginkább a nem-verbális kifejezőmódokban nyilvánul meg. [...]

A kipróbált meghatározások közül a jelek szerint kettő viaskodik az elsőbbségért, az első, amely az utcaszínházat csak „utcán játszott színháznak” tekinti, a második, amely olyan diszciplínaként határozódik meg, amely a városi terek művészeti aktusokban történő felhasználását és beépítését célozza meg az előadás-néző párosának viszonylatában.

THEÁTRUM

Egy műfaj meghatározása a sajátosságok, az identitás meghatározásának, a kulturális térben való elismertségnek az igényét jelzi, különösen a közönség választási lehetőségeinek keretein belül, mely a jelek szerint önmagát is megkísérli újragondolni. Ezzel is magyarázható, hogy számunkra miért szükséges az „utcaszínház” műfajának meghatározása, akár egy bizonytalan értelmezési horizonton is.

Az antik, római vagy görög város az Amfiteátrum által pontosan meghatározta a színház helyét a közösség életében. Az épület a polgárok nagyarányú egybegyűlését feltételezte, a társadalmi rétegtől függetlenül, egy olyan színpad előtt, amelyen művészek nyilvánultak meg egy adott előadás keretében. Ott egy valódi csoda zajlott le, a nézői reakciók egyesítő erővel bírtak, a csodálat vagy a megvetés, amit a színpadi történések kapcsán éreztek, cenzúrázatla-

Mihai Mălaimare (1950, Botoșani), színművész, filmszínész, a bukaresti Teatrul Masca utcaszínházi társulatának alapító igazgatója. A lefordított szöveg a *Masca și teatrul de stradă* (A Masca és az utcaszínház) *Teatrul de stradă – către o posibilă definiție* (Az utcaszínház – egy lehetséges meghatározás felé) című fejezetének részlete.

nul, élő, igaz módon jutott kifejezésre, mert maga az előadás tett erre javaslatot, akár ha vadállatokkal való küzdelmekről volt szó, akár ha gladiátorjátékokról, vízi produkcióról vagy éppen színházi előadásról.

Az akkori nagy városállamok területe jelentéktelennek mondható a mostani nagyvárosok területéhez képest, gyalog is könnyedén bejárható volt, az emberek pedig pontosan tudták: ha előadást akarnak látni, az Amfiteátrumban kell összegyűlniük.

És létezett még egy tér, amely magába foglalta a csíráját annak, amit manapság igyekszünk „utcaszínháznak” nevezni, egy tér, ami iszonyatos erőket gyűjtött egybe, olykor valóban kolosszális csapatmozgásokat, és nem ritkán olyan szónoklatokat, amelyek a bennük rejlő erő által a történelmet is megváltoztatták, olyan tereket, amelyeket napjainkban e néven ismerünk: Agora. Akkor a két tér közötti távolság nevésségesen csekély volt, a színházi tevékenység ezért megmaradt a sajátosan felépített térben, az Amfiteátrumban, a társadalmi és politikai élet pedig az Agorát ragadta magához. A kettő keveredése csak a céltalanság felvállalásának kockázatával történhetett meg, miközben az antikvitás mindent célja szerint kezelt: a fürdő és a nyilvános vécék a megkönnyebbülést és tisztálkodást, az Amfiteátrum a szórakozást, az Agora az eszmecserét, a Könyvtár a tudásanyag növelését és fejlesztését szolgálta. Mindaz, ami az emberi lény foglalatosságainak középpontjában helyezkedett el, jól meghatározott térbeliséggel bírt, nagyon pontos és egyértelmű szabályokkal. Különös módon vagy épp ellenkezőleg e terek romjai még ma is szemmel láthatóak és a jelek szerint jobban ellenálltak az időnek, mint az antikvitás bármilyen, más célt szolgáló épülete.

A modern világ nagyjából megőrizte a terek sajátosságait, és ha el is vesztette az Agorát, megkapta a szabad tér szellemét, amelyben zsonglőrök, minesengerek, truverek, és a Commedia Dell'Arte színészei léptek fel, de központosította a művészi cselekvést, olyan

értelemben, hogy az új tereket általában a városok központjában építette fel, mert a város pereme és központja közötti távolság még elviselhető volt, gyalog is bejárható.

A jelenlegi civilizáció megapoliszokat hozott létre, régió-városokat, hatalmas területeket, amelyekben a lakónegyedek alvóterekké, lakóterekké, multikulturális tereké alakulnak át, ahonnan a központ megközelítése nehézkessé válik – a jelek szerint a sajátos terek decentralizációját eredményezve. A szellemi restséget erősíti az audiovizuális média, amely minden fogyasztónak házhoz szállítja az előadást, amely sajnos a legjobb esetben is középszerű, és valós veszélyt jelent az esetek túlnyomó többségében. Itt jelenik meg a decentralizáció szükségessége, egy másfajta előadásmódé és egy, a művészetet és közösségi szerepét másként értelmező mentalitásé.

Egy, a céljának megfelelően meghatározott és kialakított tér hiányában az emberek, egy minden esetben rendelkezésükre álló, hétköznapi, de talán éppen ezért varázsos és önmagát ajánló választották – az utcát. [...]

Meghatározással vagy anélkül, az utcaszínház halad előre, az események olykor pokoli tempóban követik egymást, és ez végül fontossá lesz, mert, ismétlem: a színháznak nincs ideje megvárni az elmélet letisztulását, mert, függetlenül attól, hogy mennyire tud saját fejlődéséről, a világnak tényleg szüksége van a színházra.

Ha kizárják az utcai művészetek közül, megkísérelve más helyet találni neki, az úgynevezett színházi elit világában, az utcaszínházat rögtön a kőszínházzal hasonlítják össze, és utóbbi legújabb kalandjával, az utcán játszott színházzal.

Ha az első – a kőszínházi – forma esetében már adott az intézményesülés, az esztétikai irányok, a már klasszikussá vált formák, a másik két színházi forma esetében a dolgok sokkal összetettebbek. Mindkettőnek azonos eleme az előadás és a tér, amelyben az lezajlik: az utca, de mégis nagy a távolság közöttük, mert meg kell egyeznünk abban, hogy az „utcaszínházi” forma olyan megoldás, amely abból a térből származik, ahonnan eredezteti magát, a maga sajátos szabályaival együtt, míg az „utcai színház”, el kell fogadnunk, nem egyéb, mint az előadás áthelyezése a belsőből a külső térbe, az ezzel járó nehézségekkel együtt: a természetes kommunikációra való képtelenséggel, és ugyanakkor egy izgalmas tapasztalattal, amelyet minden színész felfedezett, ha egyszer átélte.

KARÁCSONYI ZSOLT fordítása

A Masca Színház *Szobrok* című előadása Torinóban 2012-ben (rendező: Mihai Mălaimare).
Fotó: Lucian Muntean

„Kinyújthatatlan az idő./ Nem áll meg a levegőben/ a porral.”

A létértelmező kérdések sokfélék, olykor nagyon egyszerűek, olykor rétegzettek, s felszín alatt húzódoak, de az valószínűleg közös bennük, hogy sosem csak magukban léteznek, hanem mintegy láncolatot alkotva gyűrűzik körbe az embert. Terék Anna *Háttal a napnak* című verseskötetében is ez a fajta gyűrűzés, az összerosottság és egymásba nyúlás ad vezérfonalat az ön- és létértelmező kérdéseknek, annak az óriás lát-leletnek, amely a léleké, s amely az olvasó elé tárul a maga sebzettségében, foltozottságában segélykérések és sóhajok formájában.

A *Háttal a napnak* olvasatomban tehát egy (kór)kép és egy lélekrajz, amely gördülékeny és beszippantó úgy is, hogy a versek minden szava húz, nyom, ránehezedik a lélekre, közben pedig elkezd felkaparni mindazt, ami lerakódott. Nagyon tudatos poétikai és emberi pszichológiát ismerő írásgyakorlat a Terék Annáé, amely nehéz és viszontagságos utat kínál, akárcsak az ókori delphoi jósdára gondolnánk: ha belépsz, nincs visszaút, meg kell ismerned önmagad. Kapcsolódási pontként választja az apát, a lelki kötődések problematikusságát, a gyerekkort, a külső-belső Idő filozófiáját, valamint a testet, amely együtt rezzen a természettel. Mindezt úgy, hogy jellemző a groteszkül minuciózus ábrázolásmód (ld. „Azt mondják, a gonosz jár az utcákon,/ meztelen a lába./ Liheg az ablakok üvegén,/ fekete tere nyalja a járdákat./ Azt mondják, suttog./ A maga nevét suttogja, uram.”, 54.), olykor tárgyias líraelemeket használ fel (ld. pl. „Az ember agya rosszabb, mint a szivacs./ Felveszi a bánat formáját,/ és úgy marad.”, 78.), gyakran pedig a testpoétika az, amely magába szívja az olvasót verssorról verssorra: „Ameddig nem nyeltem le/egyetlen benzodiazepint sem,/álltak a mellkasomon/ezek a gondolatok./Egész éjszaka ott álltak, egész nap./Lassan behorpadt a bordám alatta,/ az izmok meg egészen kinyúltak, ahogy/nyomták befelé a szövetet,/aztán volt egy halk pattanás,/és kész./Átszakadtam. (...)” (74.)

kritika

Miután pedig olvasóként beleásódtunk a kötetegészbe, a korábbiakban megágyazott közegből kibukik és fokozatosan építkezik a gyermekkor abszolút nem idilli képe, a mindenkori Apával való viszonyból adódó elakadások, a kötődési problémák, az alkoholizmus, a szabadulás vágya, a mély fájdalom és a depresszió, a folyamatos magány.

A kötet szervezőelvé tehát a természet, a szó natúra és emberi mintázat értelmeiben, és ez a többes értelem, a szavakkal és lehetséges jelentéseikkel való játék végigvonul a verseken (ld. pl. *A sónak egyszerűbb c. vers*). Semmi, ami emberi és belső, nem egyszerű, nem egyszeri (ld. „Mi van a szív mögé szorítva, uram?/Ahányszor sóhajtok,/ hátulról meglóki valami a szívemet,/ sokszor a mellem is beleremeg,/úgy ver belülről ez a valami,/egyenesen a szív mögül.”, 52.).

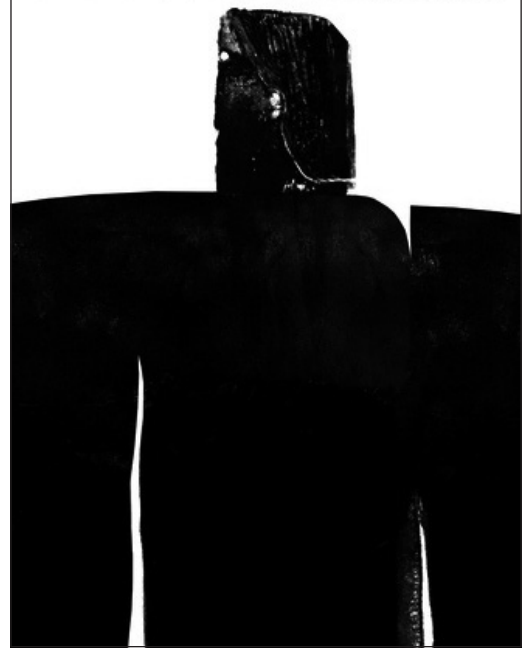
Vissza lehet-e térni a zérushoz, az Idő előtti Időbe, amikor még minden megtörténetlen, amikor még minden megtörténhet: „Talán van valahol egy pont,/amit ha átlépünk, visszajutunk/minden elengedett kézhez,/és (...)” (33)? Hol van az Én az Időben, az akarásban? Mit jelent a feldolgozás, a kilépés, egyáltalán, lehet-e bedobozolni az egyént meghatározó családi eseményeket, vonásokat és a származást? Vagy mindent áthat a félelem, az egyedüllét, a vér, az adaptív megküzdési stratégiák ellehetetlenülnek, s marad az alkohol, az izolálódás, majd az (el)fogyás? „Az alkohol apró szeletekre vág mindent,/csak a tántorgást látod,/csak az üvöltést hallod,/csak a félelmet érzed,/csak a tehetetlenséget szorítod.” (109.)

A folyamatos úton levés és pakolászás, miközben kifolynak kezünkben az emlékek, a magunkról összerakható képkockák, s mindent áthat a kiszolgáltatottság, a toporgás és az elmúlás (kórház)szaga, hisz „Az ember mindig akkorát lép,/amekkorát nem fél, s ameddig engedi pattanás nélkül/ a medencéje. De félünk mind, nem igaz, uram?” (18.) Ilyen és ehhez hasonló végeláthatatlan kérdéseket feszeget a kötet.

A természet egyszerűsége és ereje kontrasztba kerül az életképekkel, így domináns a napmotívum, annak hiánya, és a feketeség, ami a kitakart napból, az elvett fényből (is) származik, valamint a víz, az eső, a tenger, amely mindent átmos és elmos, s amely végeláthatatlan térben és időben, és így mosódik össze kívül-belül minden káosz: „Mosom, egyre csak áztatom,/merítom víz alá a gondolataimat” (12.). Egyfajta szimbolikus fuldoklástorént is kikerekedik a mozaikszerű vers egészéből, amelyben görcső alá kerül nemcsak a mindent átható fizikai halál, hanem az azt megelőző lelki elsorvadás, fulladozás is. Amennyiben lehetségesnek tartjuk a fuldokláskonceptiót, nagy ellentétként hat az, aki kezdetben uramként, majd Szabolcsként végigkíséri a megszólalót, aki egyszerre hallgató, tükör és apahasonlat, és aki mindvégig benne van a feltörő sóhajokban, hogy aztán a zárlatban a lírai hang visszatérjen az alapokhoz: egyedül vagyunk („Nézed utánad,/árnyékod ez a hosszú folyó:/duzzad egyre, ahogy távolodsz./(...) és ha lehet, ezek után már/többé ne vigyél haza”, 113.).

Apaként, Istenként, uramként, Szabolcsként és sok más névtelen fiúként jelenik meg a maszkulinitás, amely elérhetetlen, amelytől szabadulni képtelenség és amelynek jellemzői mintázatként ismétlődnek újra és újra: „(...) Hasamba öklöznek a férfiak./ És nem mozdulok, ha szeretnek,/nem lépek el onnan, ahol bántanak./Csak így találok haza. (...) Tudom, el kéne engednem a kezét./ De miattad szorítom tovább,/mint egy felforrósodott vasat”. (92–93.). Kortárs értelmezésekre és az európai hitvilágra is jellemzően fonódik egybe a fentiekben említett Férfi. Az Apa, aki közvetve és közvetlenül minden „zsebben” benne van, az úr, aki később Szabolcs lesz, de valójában ő is csak az Apa-élmény fájdalomnyoma:

TERÉK ANNA HÁTTAL A NAPNAK

„Nem te fájsz,/Nem te hiányzol./Ez is csak apám./Valami belőle jövő/régi fájdalom,/ami rajtad keresztül tör/magának utat bennem./ Hisz végül te sem lettél több,/Te sem tartottál tovább,/Mint a többiek./Nem szültem neked gyereket,/Nem szerettelek eléggé,/Nem kiabáltunk egymásra. (...)” (109.)

A költői lélek önfeltárlkozását erősíti az ábrázolt Isten-képzet is, amelyben a nyelv lehetőségeit és plaszticitását kihasználva értelmezhető az úr és az úr: „És csillogott, mintha/ebben a feketeségben is/ott lenne az úr. (...) s nem volt körülöttem senki,/és bennem sem volt senki, uram” (28–29.), végül pedig a megmásíthatatlan egyedüllét és fel-növekedett feketeség az, ami az érzékelhető valóságot alakítja: „Nem fogja soha senki/ a kezünket./És épp ez ebben a nehéz./Csupasz kezekkel állunk,/keressük a falon, az égen/ a repedéseket,/közben tátong bennünk/az a betölthetetlen úr”. Így egészíti ki egymást a Semmi és a Minden, az Úr, aki betölt(heti) az Űrt, lévén az állítás, és az Úr, amely az Úr hiányában maga az állítás tagadása.

Hogy van-e feloldozás, nyugtató nélküli nyugodt álom, vannak-e kiüresedett zsebek és félelem nélküli lépések? Talán erre tesz kísérletet *A sár fölött* narratív betéteje: „De egy idő után nagyon megnyugodtam./ Mint mikor elengedi a szívedet valami, és ki tud/simulni végre az összes görcsbe rándult izom. (...) Tudtam, hogy többé már sehogy sem tud bántani, és tudtam, hogy többé már ő sem szenved. Egyszerre szabadultunk meg” (108.), s talán ezt zavarják össze a megelőző és időben nem mindig behatárolható verssorok. Mégis, mintha elkezdedne egy „folyó aljáról való felúszás” a mindenkori Reggelben (?).

Értelmezésemben Terék Anna kötete tetesen és a legtalálhatóbb szavakkal valósítja meg a testetlent és elmondhatatlant, a fény és sötétség, élet-halál, mozgás-mozdulatlanság dualitását és a mindenkori emberi kérdések és feldolgozhatatlan valóságok színrevitelét:

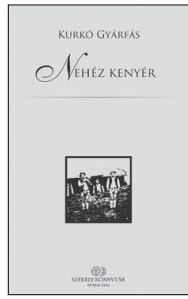
„(...) Sehová sem lehet elmenni innen, uram./Azt mondják, mindenütt egyszerre ismétli/önmagát a világ, és hogy/az ember nem tud a saját földjéből kibújni,/mert más, idegen földekbe/ugyanúgy belefagy. (...)”

Terék Anna: *Háttal a napnak*. Kalligram-Forum, Budapest, 2020.

Székely egzotikum

Kurkó Gyárfás: *Nehéz kenyér*. Székely könyvtár, Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2015.

Kurkó Gyárfás *Nehéz kenyér* című könyve, mely eredetileg 1949-ben jelent meg, a Székely Könyvtár sorozatban újra napvilágot látott, képzeletben Tamási Áron *Ábele* és Nyíró József *Uz Bencéje* mellé helyezhető el. Ön-életrajzi regény, mely a szerző gyerekkorát mutatja be, mintegy tíz esztendővel belőle: az első világháború kitörésétől, ötéves korától az inasiskolába való indulásig. Egyféle Bildungsromanról, vagyis nevelődési regényről van szó, mely ugyanakkor családtörténet és hangsúlyosan közösségi mű is: megmutatja, hogyan éltek a (csíkvideki) székelyek a 20. század első felében, háborútól, Trianontól beárnyékoltan.

metaforájaként: hosszas szibériai hadifogság után hazaérkezik a szomszédember.

A narráció üteme lassú, komótos: mintegy leképezi a falusi élet tempóját, mintha a történet és annak elbeszélése szimultán történné. Nem véletlenül emlegettem az bevezetőben az *Ábelt* és az *Uz Bencét*: számos hasonló történet bukkan fel itt is, erdő-kitermeléstől havasi pásztorkodásig, de nem feltétlenül utánzásról beszélhetünk, egyszerűen hasonló élményanyagból hasonló életvilágot rajzol meg mindhárom könyv. Hangsúlyeltolódások természetesen vannak, Kurkó könyvének egyediségét abban látom, hogy kevésbé kifinomult, kevésbé poétikus, ugyanakkor részletesebb, ezért hitelesebb. A nyelvezet is „faragatlanabb”: a csíkszéki székely élőnyelv köszön vissza, vaskosan, darabosan, ha pedig humorra gondolunk, az nyers, már-már durva, vérre menő. A *Nehéz kenyér* egy száz évvel ezelőtti világ rajza, amit hovatovább egzotikumként olvashat a csíki székely is. Eredetileg igencsak mostoha körülmények közt jelent meg, szerzőjét évekre börtönbe csukták, így a mű vélhetően nem tudta befutni az őt megillető pályát (bár a Kriterion 1970-es újrakiadása sok helyre eljutott): ezúttal a székely könyv márkakörbe méltán bekerülve újabb esélyt kapott.

Gülszöveg

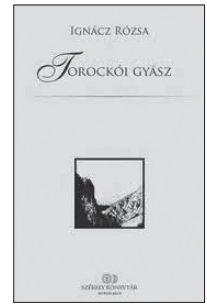
A nehézségek, a megélhetésért folyó mindennapos küzdelmek felvillantása ellenére nem önsajnáló, siránkozó könyv ez, inkább a falusi ember dacos élni akarását, erejét, kitartását érzékelteti. Szociográfiaként is olvasható, hisz részletező pontossággal mutatja be a vidéki élet realitását, melyet elsősorban a mezőgazdasági munkák ciklikussága határoz meg. Cezúraként van jelen a háború, melybe elvitték a falu (Csíkszentdomokos) férfiainak színe-javát, ezért az asszonyok, illetve a serdülő fiúgyermek váltak családfenntartókká. A könyv egyik utolsó mozzanata az örök újrakezdés reményéhez

Történelmi napló

Ignác Rózsa: *Torockói gyász*. Székely Könyvtár, Hargita Kiadóhivatal, Csíkszereda, 2016.

Aki szereti a történelmi regényeket, annak mindenképp. Aki kedveli a drámaiságot, a levélregényre, álmemoárokra jellemző áradó szenvedélyességet némi nemzeti érzülettel áthatva, annak is.

Ignác Rózsa regényének központi témája a torockói bányászok 1702-es felkelése és annak utóélete. A Thoroczky grófok el akarják venni a város királyi szabadságlevelét, és jobbágy-sorba süllyeszteni a lakosságot, a felkelést Rabutin francia/osztrák zsoldos generális nagy erői végül vérbe fojtják. A regény eredetileg 1958-ban jelent meg: az '56-os magyar forradalom miatt kiváltképp időszerű volt egy kis népcsoport hősiességét ábrázolni a gigászi elnyomó ellen. A könyv a két világháború közötti transzszilvanista történelmi regény hagyományait viszi tovább: a múltat faggatva tanulságokat levonni a jelenre nézve. Műfajilag ugyanakkor sokszínűbb: a könyv gerincét a torockói református pap leányának, Kriza Katalinnak a naplója/émlékirata alkotja: Katalin maga is részt vesz a lázadásban, meg is sérül, halála előtt utolsó erejével veti papírra élményeit. Ignác Rózsa felvillantja a másik nézőpontot is, így könyvében Rabutin levelei is olvashatók. Ne feledjük el, hogy az események ideje kultúrtörténeti értelemben a rokokó (ld. Mikes Kelemen), amikor francia mintára a magyar irodalomban is dívik

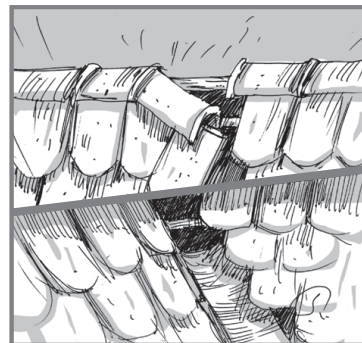

a fiktív (irodalmi) levél műfaja, Ignác Rózsa tehát ilyen szempontból is igyekezett visszaadni a kor hangulatát. A könyv utolsó fejezetei már a II. Rákóczi Ferenc vezette szabadságharc kibontakozásáról szólnak, sőt, a végén a szerző annak utóéletét, Torockóra, úgy általában az erdélyi magyarságra gyakorolt hatását is tárgyalja.

A regény egyrészt valós történelmi események krónikása, másrészt vérbeli fikciós próza, melyben a választott alulnézeti, szubjektív perspektíva, a kötelezően felbukkanó szerelmi szál révén a szerző szabadon mozogva teremt meg egy koherens világot. Allúziói jól dekódolhatók, a regény első megjelenésekor ezeknek nagyobb jelentőségük volt. Amikor 2016-ban a Székely Könyvtár sorozatban újra megjelenik (2012-ben a Pro Print is kiadta), ezek már másodlagosak, de nem lényegtelenek: az örök újrakezdés misztériumát hordozzák. A világfájdalmas drámaiság kissé túlada-golt (ilyen szempontból a cím is túl erős), de a mű olyan kizökent időket ábrázol, melyekről más manírban, hangszerelésben tán nem is lehetett volna írni – főként egy újabb diktátúra szorításában nem.

ZSIDÓ FERENC

Tetőfedő

Szöveg: Vincze Ferenc / Rajzoló: Csillag István

Hangfelvétel-múzeum 8.

Ha időre elkészül, és 1820-ban Habsburg-Lotaringiai Rudolf főherceg olmtüzi érseki beiktatásán csakugyan elhangzik, mára alighanem lényegesen kevesebbet nyomna a zenetörténeti latban Ludwig van Beethoven *Missa solemnis*. A kompozíció terve már 1818-ban megfogant, az első vázlatok a következő esztendő elejéről származnak, ám a mester csak 1823 tavaszán – tehát csekély három év késéssel – küldte el a lezárt partitúrát fejedelmi barátjának, tanítványának és mecénásának, akinek egyébként nem kevesebb, mint tizennégy művét ajánlotta, többet, mint bárki másnak. Az ilyes csúszásokat persze nem lehet indoklás nélkül hagyni: a komponista arra hivatkozott, hogy a három utolsó zongoraszonátája és a IX. szimfóniája befejezésével is foglalkoznia kellett. Amiből nyilvánvalóan látszik, hogy a *Missa solemnis* is a legérettebb, egyben „leglázább” alkotói időszak termése, ráadásul fokozatosan terebélyesedett, egyre monumentálisabb és mind „szolemnisebb” lett. S ha már legekbe bocsátkoztunk, támogassuk ezt meg magának a szerzőnek a szavaival is: „A legnagyobb művem, amit valaha írtam”.

(Virtuális hangfelvétel-múzeumomban csemegézve ezúttal egy 1994-es tévés anyagról ajánlom Olvasómnak a *Missa solemnist*. A videofelvételen rögzített koncertet a lübecki dómban tartották; az Észak-Rajnai Rádió Szimfonikus Zenekarát és Enekkarát, illetve a Monteverdi kórust Sir John Eliot Gardiner vezényelte, a szöveges szólókat Luba Orgonaszova szoprán, Catherine Robbin mezzoszoprán, Anthony Rolfe Johnson tenor és Alastair Miles basszus énekel-

te. Illik megjegyezni, hogy a hagyományos interpretációk között a harmincas években született Toscanini-felvétel az abszolút mérce. Számos pályatársával ellentétben Arturo Toscanini a partitúrába jegyzett „zenét” tekintette alapnak, az egyéni művészi érdeket háttérbe küldve.)

Bécsre nézve meglehetősen lehangoló fejlemény, hogy a *Missa solemnis* először Szentpéterváron hangzott el 1824. április 6-án, az épp aktuális Galicin herceg hathatós támogatásával, aki nem mellesleg a Beethoven-kéziratmásolatok egyik előfizetője volt. Ami a bécsi *csonka premiért* illeti, 1824. május 7-én a Kärthnerthor Színházban csak a nagy mise három tétele szólalt meg (a Kyrie, a Credo és a Sanctus/Benedictus), igaz, ezen a koncerten mutatták be a IX. szimfóniát is. Össze sem lehet hasonlítani a két mű fogadtatását! a *Missa solemnis* lassan hódította meg hallgatóságát, teljes terjedelmében Bécsben 1830-ban (!) adták elő, és csak az 1840-es években aratott igazán nagy sikert. Pedig szerzője alapos előkészületek után, gondos türelemmel dolgozott. A misztériumban való elmélyülés érdekében németre fordította a latin miseszöveget (ekkoriban, ugyebár, a népnyelvű misézés ismeretlen volt!), kitartóan tanulmányozta Palestrina és nem kevésbé érdemes barokk utódai liturgikus kompozícióit. Mi több, készletet érzett rá, hogy a nagy példaképek vallási érintettségét is megízlelje valahogy, bár világlátásából, temperamentumából – ebből adódólag alapmagatartásából is – hiányzott az engedelmes alázat vagy a vallásosság dogmatikus rétegei iránti készségesség. Egy levelében

így írt: „Nem utánozhatjuk Palestrina nyelvét, ha nem él bennünk a szelleme és vallásos gondolatvilága.” Mi tagadás, Beethoven inkább valamilyen panteisztikus meggyőződés hatotta át, ezért is értékelhetjük fokozottan azt a zenei „katholicitást”, amely a *Missa solemnis*ben oly átütő erejű. Pedig Beethoven még az istenviszonyát illetően is hencegett: „Közlebb van hozzám, mint más művészekhez, és félelem nélkül kötődöm hozzá.”

Amplitúdó

Most, hogy decemberhez közeledve egyre több cikk és tanulmány koncentráldik Beethoven életművére (december 16-án emlékezünk születése 250. fordulójára), nyilván a *Missa solemnis* is gyakrabban hallható a konkrét és virtuális koncerttermekben. Előadni sem, befogadni sem kis feladat. Hiszen – a *Kilencedik*hez hasonlóan – a mise hatalmas zenei dimenziót fog át, érzelmi intenzitása és „eseményűrsége” azonban talán még az utolsó szimfóniáénál is bőségesebb. Olykor szinte küzdeni kell azért, hogy a szakrális közelítés és a feldübörgő csatazaj, a világot alakító divinikus és a történelmi közötti összecsapásban felismerjük, ami liturgiai szükségszerűség, s amit Beethoven mesteri tapasztalattal, szinte bugyogó invencióval formál magasztossá. Van megváltás, van bizonyosság – sugallja a *Missa solemnis*.

„Szívűből fakadt, találjon is utat a szívekhez!” – tőle szokatlan stílusban írta Beethoven a partitúra élére.

JAKABFFY TAMÁS

HORVÁTH BENJI

Kiegészül

(reflexek a MATCA artspace
SHOW OFF 3 című csoportos tárlatára)

a gyerekkorból kiállnak a vasak
foszlik az abrosz a hangfal alatt
horkolnak a sárkányok a kollektív
tudat áramszünetében

szellemlovasok próbálnak aludni
szorong a vírus a révész oldalára fordul
keresi a távirányítót feladja
animében csúszik a tollas kígyó

üres csigaházak a romok között
egyenruhás kiborgok öntözik
a petúniákat őrlik a mákot
kialszik fejünk felett a felirat

Artefaktum

keressük a hátsó kertben az ördögöt
ide a kéket és a piros bogyót is
átordibálunk a képernyőn túlra
nem hallja senki a csillagromboló

elhozza majd a kedvesem
elhozza majd a hiányzó darabokat
kiegészül a memória felállnak a szobrok
felállnak a tornyok a panelek a hidak

hoztam neked egy makettet nézd
el lehet teljesen vesztődni benne
bosszút áll rajtunk az ártatlan táj
miközben felgöngyölítjük a károkat

ez a gyerekkor örvénye számolj tizig
és ugorjunk jönnek ellepik a
részeckegeyorsítót a medveállatkák
kapcsold ki a gépeket szüless újja

520605 oldallal bővült az Arcanum Digitális Tudománytár. Az új lapok között megtalálható a kolozsvári *Helikon* teljes digitalizált anyaga is 1990-től egészen 2019-ig.

Illyés Gyula-díjban részesült Szávai Géza Déry Tibor-díjas író, műfordító, kritikus. Méltatásában ez áll: sokrétű, kiterjedt életművével, prózaírói, kritikus, szerkesztői munkásságával jelentős mértékben hozzájárult az elmúlt negyven év magyar irodalmának sokszínűségéhez, értékeinek gyarapításához.

Szeptember 11-én, a bukaresti Vernescu Házban kiosztották a Romániai Írók Szövetsége éves díjait. A díjazott művek között szerepelt Hajdú Farkas-Zoltán *Csonkamagyar* című kötete, debüt-díj kategóriában Borcsa Imola *Magnebéhat* című novelláskötetét részesítették elismerésben.

Több irodalmi rendezvénynek adott otthont a nagybányai Fötér Fesztivál. Szeptember 11-én Márcuțiu-Rác Dórával beszélgetett Berei Dóra, szeptember 12-én a *Látó* irodalmi folyóirat részéről

Codău Annamária, Demény Péter, Imre Eszter, Szabó Róbert Csaba és Vida Gábor léptek fel, szeptember 13-án pedig Demény Péter *Korona-változatok* című kötetét mutatták be.

Szeptember 13-án Kemenes Henriette *Odú* és Oszváth Zsuzsa *Előző részek* című könyveit mutatták be a Debreceni Ünnepi Könyvhéten. A debütáló szerzőkkel Simon Judit, a Holnap Kulturális Egyesület vezetője beszélgetett.

holmi

Szeptember 14-én Pécselt elhunyt Bertók László, József Attila-díjas író, költő, a Digitális Irodalmi Akadémia alapító tagja.

Salvatore Quasimodo Emlékdíjat kapott Lövétei Lázár László *Melyik Nap alatt?* című verséért. A különdíjat Zsávolya Zoltán a *Munkacímre* című versével nyerte el. Debrecen város által felajánlott Térey-díjat Garaczi László az *In Cauda Venenum* című versével érdemelte ki,

az idén debütáló dalverseny győztese pedig Balogh Máté volt.

Ismét megrendezi a marosvásárhelyi Podium Egyesület az *Írók az iskolában* eseménysorozatát, ezúttal Dragomán György, Szabó T. Anna, Hristina Doroftei, Radu Țuculescu, Szabó Róbert Csaba, Márton Evelin, Ioana Nicolaie és Radu Vancu lesznek a projekt résztvevői. Az író-olvasó találkozók sorozatát Dragomán György és Szabó T. Anna nyitotta meg szeptember 24-én.

A Csíkszeredai Könyvvásár keretén belül Borcsa Imola *Magnebéhat* és Balázs K. Attila *Homokóriás* című kötetét Zsidó Ferenc mutatta be, László Noémi *Műrepülés* című kötetét Kész Orsolya ismertette.

Szeptember 25–26. között rendezték meg a XIII. Gyergyószárhegyi Író-tábor, ezúttal *Fiatallal irodalom Erdélyben a rendszerváltás utáni években* címmel. Felléptek: Codău Annamária, Demeter Zsuzsa, Egyed Emese, Fekete Vince, Kelemen Hunor, Lövétei Lázár László, Márcuțiu-Rác Dóra, Markó Béla, Sánta Miriam, Tamás Dénes és Zsidó Ferenc.

Zene

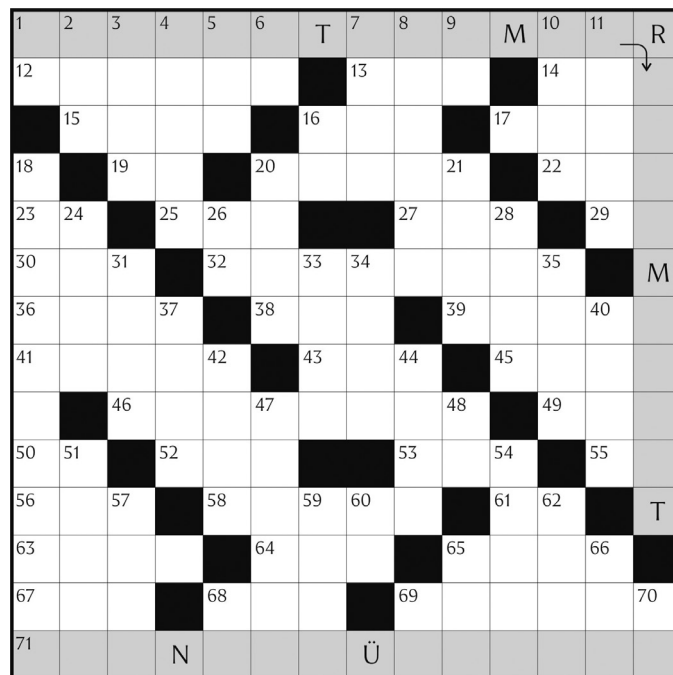
A zene olyan örömet okoz, ...

A fősorok Konfuciusz fenti gondolatának a folytatását rejtik.

VÍZSZINTES: 1. A folytatás első része. 12. Egykori büntetőeszköz. 13. Japán buddhizmus. 14. Becézett Attila. 15. Bolgár pénzem. 16. Ízletes húsú tengeri hal. 17. Társaságukat. 19. Éjfél. 20. Csavar, de nem sróf. 22. ...-de-France; francia tájegység. 23. Az ozmium vegyjele. 25. Farmermárka. 27. Gabonaszem. 29. Az erbium vegyjele. 30. ... Vegas; amerikai város. 32. Nem kívánt dolog eliminálása. 36. Ritka női név. 38. Választ sürgető szócse. 39. Szeretlaka. 41. Műtökés. 43. Sebhely, forradás. 45. Nagyon csipős (paprika). 46. Ruhaanyag méretre vágása. 49. Vezérkari főnök volt (Artúr). 50. Toll fele! 52. Kenneth Loach filmje. 53. Lárma, ricsaj. 55. Egyezőek! 56. ... kezekell! Gladstone műve. 58. Színpompás. 61. Óbégatni kezd! 63. Kolostorról híres bolgár hegység. 64. Tüzesen táncol. 65. Lyuk, üreg (népies). 67. ... Andrić; az Omér pasa című regény írója. 68. Szemüveg tartója. 69. Csereháti

község lakója. 71. A folytatás második, befejező része.

FÜGGŐLEGES: 1. Csak félig! 2. Német szorzóképző. 3. Alkotórész. 4. Más ellen ingerel. 5. Ady egyik írói álneve. 6. Előadó, röviden. 7. A távolabbiak. 8. Komponista szerzeménye. 9. ... gros; nagybani kereskedés. 10. Nyelvbötlés. 11. Az Attilával rokon férfinév. 16. Kettőnk közül nem én. 18. Lipoid az idegcsövetben. 20. A tea alkaloidja. 21. ... avis; ritka madár (latin). 24. Berlini só! 26. Evőkanál, receptbeli rövidítéssel. 28. A torok része. 31. A tojás sárgája, népiesen. 33. Semmikor. 34. Zacsokszertű tartó a ruhán. 35. Idegen Sára! 37. Amely személyek. 40. Meztelen. 42. Megtörtént dolog. 44. Közel-keleti „övezetváros”. 47. Revolverez. 48. Idegen rt.! 51. Popeye kedvese a rajzfilmben. 54. Sebet fertőtleníti. 57. Istálló fekhely. 59. Kabát, régies szóval. 60. Kézpénz, röviden. 62. ... bajnok özvegye; Arany János verse. 65. Országos Roma Önkormányzat, röviden. 66. Norma ...; Martin Ritt filmje. 68. Fél térd! 69. Betilt! 70. Vita lényege!

A *Helikon* 2020/18-as lapszámában közölt *Zen bölcsesség* című rejtély megfejtése: *A hópehely sohasem hull rossz helyre.*

R. T.

TÁMOGATÓINK: **nka** Romániai Írók Szövetsége Nemzeti Kulturális Alap

KÉSZÜLT A MAGYAR KORMÁNY TÁMOGATÁSÁVAL

MINISZTERELNÖKSÉG NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR

RMDSZ COMMUNITAS ALAPITVÁNY

TÁMOGATJA AZ RMDSZ ÉS A COMMUNITAS ALAPITVÁNY

VISIT CLUJ The Heart of Transylvania

Primăria și Consiliul Local Cluj-Napoca

Proiect realizat cu sprijinul Primăriei și Consiliului local Cluj-Napoca. Kiadványunkat Kolozsvár Polgármesteri Hivatala és Városi Tanácsa is támogatja. Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale. Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN
Főszerkesztő: KARÁCSONYI ZSOLT
vers, műfordítás

Főmunkatárs: EGYED EMESE
KIRÁLY LÁSZLÓ

Szerkesztőség: DEMETER ZSUZSA: kritika
HORVÁTH BENJI: Pavilon 420, Artefaktum
PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú

MÁRTON EVELIN: próza
MÁRCUȚIU-RÁCZ DÓRA: honlap
RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő
DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár

Lapterv: ÁRKOSSY ISTVÁN; Számítógépes tördelés: FAZAKAS BOTOND; nyomtatja a Misztótfalusi Kis Miklós református sajtóközpont